

TREBALL DE RECERCA

LA FUNDACIÓ BERNAT METGE

HISTÒRIA, PERVIVÈNCIA
I ACTUALITAT

2N BATXILLERAT A
ÀREA DE SOCIALS
IES CASTELLET
MMIX-MMX

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	pàg. 4
2. HIPÒTESIS INICIALS	pàg. 6
3. MÈTODES DE TREBALL	pàg. 7
4. CONTEXT HISTÒRIC	pàg. 9
4.1. Europa i el món	pàg. 9
4.2. Espanya	pàg. 12
4.3. Catalunya	pàg. 14
5. CONTEXT CULTURAL	pàg. 20
5.1. Introducció	pàg. 20
5.2. Noucentisme	pàg. 23
6. LA FUNDACIÓ BERNAT METGE	pàg. 29
6.1. Presentació	pàg. 29
6.1.1. <i>Descripció dels volums</i>	pàg. 30
6.2. Història de la Fundació Bernat Metge	pàg. 32
6.2.1. <i>Inicis</i>	pàg. 32
6.2.2. <i>La Guerra Civil i la supervivència durant el franquisme</i>	pàg. 38
6.3. L'obra de la Fundació Bernat Metge	pàg. 42
6.3.1. <i>Selecció d'autors i traductors</i>	pàg. 42
6.3.1.1. <i>Història grega</i>	pàg. 44
6.3.1.2. <i>Filosofia grega i llatina</i>	pàg. 46
6.3.1.3. <i>Literatura llatina</i>	pàg. 47
6.3.1.4. <i>Literatura grega</i>	pàg. 48
6.3.1.5. <i>Història llatina</i>	pàg. 50
6.3.2. <i>Traductors</i>	pàg. 51
6.3.3. <i>Carles Riba</i>	pàg. 53
6.4. Actualitat	pàg. 57
6.5. La llengua de la Bernat Metge	pàg. 65
6.5.1. <i>Principis fundacionals</i>	pàg. 65
6.5.2. <i>Actualitat</i>	pàg. 67

6.5.3. Breu estudi del model de llengua	pàg. 68
7. CONCLUSIONS	pàg. 74
7.1. Valoració personal	pàg. 76
8. BIBLIOGRAFIA	pàg. 78
8.1. Llibres	pàg. 78
8.2. Revistes	pàg. 80
8.3. Enciclopèdies	pàg. 81
8.4. Webs	pàg. 81
8.5. Procedència de les imatges	pàg. 82

ÍNDEX D'IMATGES

Fig. 1: Llibres de la Loeb Classical Library i de l'Associació Guillaume Budé	pàg. 30
Fig. 2: Joan Estalrich	pàg. 31
Fig. 3: D'esquerra a dreta: dues edicions rústiques, edició entelada, edició de fil i edició de Japonès	pàg. 32
Fig. 4: Francesc Cambó	pàg. 33
Fig. 5: Joaquim Balcells	pàg. 36
Fig. 6: Primer llibre publicat per la Fundació Bernat Metge	pàg. 37
Fig. 7: Primer sopar de la Fundació Bernat Metge	pàg. 37
Fig. 8: R. Guardans en el moment de rebre la Creu de Sant Jordi l'any 2005	pàg. 42
Fig. 9: Carles Riba	pàg. 57
Fig. 10: Vols de la <i>Col·lecció els Clàssics de la Fundació Bernat Metge</i>	pàg. 59
Fig. 11: Imatge de l'edició dels quioscos	pàg. 60
Fig. 12: Els dos primers llibres de la col·lecció <i>Biblioteca de Grècia i Roma</i>	pàg. 61
Fig. 13: Portades dels llibres <i>Introducció a la Ilíada</i> de J. Portulàs	pàg. 62
Fig. 14: Signatura del conveni entre la Fundació Bernat Metge i Edicions 62	pàg. 64

1. INTRODUCCIÓ

A l'hora de plantejar-me possibles temes per elaborar el nostre treball de recerca va influir de forma decisiva la professió a la qual ens agradaria dedicar-nos en el futur: el periodisme. Volem fer una investigació a fons sobre qualsevol tema, arribar a contestar a través del nostre treball totes les qüestions imaginables i que l'article resultant fos la meua recerca de batxillerat. El tema escollit va ser finalment la Fundació Bernat Metge perquè vam comprovar que era un tema que no s'havia tractat mai en un treball de recerca.

En el següent treball de recerca farem un estudi complet sobre la Fundació Bernat Metge, una institució que gairebé amb cent anys d'antiguitat es dedica a la traducció dels clàssics grecs i llatins. Parlarem de la seva història, dels seus orígens. Estudiarem el perquè de la seva fundació i el context històric en què apareix. Tractarem sobre qui va ser el seu fundador i mecenes, Francesc Cambó, i quines motivacions el van moure a donar aquest pas. Parlarem de la Institució i del recorregut de la seva història fins arribar als nostres dies. També ens referirem als principals personatges que l'han dirigida i que han marcat la Institució, com poden ser J. Estelrich, C. Riba, R. Guardans, F. Guardans, etc. També farem menció dels traductors, especialment de Carles Riba, al que considerem figura cabdal de la Institució.

D'altra banda farem una anàlisi dels moviments culturals que fonamenten la recuperació de la cultura catalana mitjançant el contacte amb la cultura grecolatina, comentant breument moments culturals com ara el Renaixement, la Renaixença, el Modernisme, i centrant el nostre estudi en el Noucentisme.

Així mateix volem esbrinar quins enfocaments ha tingut en el transcurs del temps i quins projectes de futur té. Parlarem de la seva obra: autors, obres, temàtica. El perquè d'aquesta tria, qui els selecciona i quins paràmetres d'elecció fan servir.

Ens interessarem també per trobar quin tipus de vinculacions té la Fundació amb altres institucions de caire públic o privat i de com es duen a terme aquestes col·laboracions, i parlarem del perfil del seu client potencial, de quines estratègies s'han pres per ampliar el seu mercat i si això està donant el resultat que se n'esperava.

Finalment, farem un petit comentari sobre el tipus de llengua utilitzat per la Institució.

2. HIPÒTESIS INICIALS

Amb aquest treball intentarem demostrar que la Fundació Bernat Metge neix com a resultat d'un ambiciós projecte cultural que comença amb la Mancomunitat de Catalunya i que té una voluntat de modernitzar la societat catalana i situar-la a primera línia dels corrents culturals europeus del moment.

D'altra banda, aquest treball de recerca intentarà rebatre dues creences força esteses en relació amb la producció editorial de la Fundació Bernat Metge.

En primer lloc, investigarem si és certa l'afirmació que defensa que aquesta col·lecció està destinada a un grup minoritari de la població, generalment un grup especialitzat que té relació amb el món de les humanitats, bàsicament d'àrees com la filologia, especialment clàssica, la història o la filosofia. Intentarem demostrar que actualment l'Institut Cambó ha iniciat una política editorial adreçada a obrir-se a un públic més ampli i a fer-se més present a la vida cultural catalana.

La segona opinió que tractarem de rebatre és la que afirma que el model de llengua utilitzat a les traduccions és molt elevat i poc accessible per al gran públic. Amb la nostra recerca provarem de demostrar que el model de llengua és suficientment entenedor per a qualsevol persona amb un nivell cultural mig.

3. MÈTODES DE TREBALL

La metodologia d'aquest treball ha seguit diferents vies de recerca informativa. Hem volgut contrastar les hipòtesis inicials a partir de diferents suports, inicialment a partir de la recerca d'informació en diferents llibres. Aquesta consulta ha inclòs llibres publicats per la Fundació Bernat Metge oferint aquella informació essencial que aborda aspectes com el seu fons bibliogràfic, la seva història, les persones que formen i que n'han format part i altres llibres que tenen una vinculació directa o indirecta amb els apartats que s'han desenvolupat.

La informació històrica que configura l'esquelet cronològic, contextualitzant el gruix de la informació en els diferents processos que ha anat experimentant la Fundació al llarg de tota la seva història, és el resultat de la consulta de diferents manuals d'Història i de Ciències Socials.

Paral·lelament, en tot aquest llarg procés també s'ha consultat bibliografia específica amb la voluntat de donar contingut a tots aquells apartats que s'han anat desenvolupant al llarg del treball de recerca.

La consulta de diaris i revistes també ha estat un aspecte a destacar en aquest treball. El poc fons bibliogràfic que parli únicament i exclusivament de la Fundació ha fet que la consulta d'articles i ressenyes en diferents revistes aportessin informació cabdal per entendre alguns dels epígrafs desenvolupats al llarg del treball.

Un altre suport molt important en la nostra cerca ha estat la xarxa. La consulta de pàgines web ens ha permès tenir una informació en molts casos actualitzada. La dificultat que deriva de l'ús d'aquesta font són les poques adreces de consulta i la repetició en molts casos del mateix tipus d'informació. Es tracta d'una Institució que s'ha obert darrerament a les noves tecnologies i és per això que avui en dia continua encara sent força desconeguda pel públic en general.

Tot aquest volum d'informació va poder ser contrastat en la nostra visita a la seu de la Fundació Bernat Metge. Vam preparar un *corpus* de preguntes que tractaven temes interessants per resoldre i dubtes que havien aparegut durant el nostre procés de recerca.

També ens hem entrevistat amb alguns dels responsables d'aquesta institució, intentant analitzar la Fundació tan internament com externament per obtenir una visió més panoràmica i més complexa.

A nivell lingüístic hem treballat en la comparació del llenguatge de traduccions d'obres llatines¹ de la Fundació Bernat Metge i traduccions al català d'altres editorials.

L'anàlisi de totes aquestes fonts i suports ha permès contrastar la informació obtinguda en els documents consultats i obtenir un resultat més profund, fidedigne i veraç.

¹ Hem treballat especialment edicions d'obres llatines, perquè aquestes en utilitzar l'alfabet llatí ens oferien menys dificultats que les obres en llengua grega, de la qual en desconeixem l'alfabet.

4. CONTEXT HISTÒRIC

4.1. Europa i el món

L'any 1922 naixé la Fundació Bernat Metge en un context internacional convuls i amb una Europa en ple procés de recuperació política, econòmica i sobretot de valors. L'any 1919 clogué un esdeveniment cabdal que marcaria un abans i un després en les relacions internacionals, la Primera Guerra Mundial. Des del 1914 i fins al 1919 Europa va ser un camp de batalla que féu extensius els seus conflictes al llarg de les colònies, sobretot d'Àfrica i d'Àsia. Altres països que restaven en un segon pla com ara els Estats Units i el Japó començaren a prendre protagonisme dins del panorama polític i econòmic mundial, estenent els seus braços sobre el Pacífic i l'Atlàntic. Durant el segle XIX hi va haver una cursa per aconseguir cada cop més colònies, necessàries tant per a les matèries primeres com per a donar sortida als excedents provinents de la revolució industrial. Les tensions cada cop eren més paleses i tot i que va haver conferències per arribar a l'entesa (Berlín 1885), les distàncies i l'afany de territorialitat cada cop eren més latents².

Dos estats nous emergiren en el panorama europeu. En primer lloc es trobà Alemanya, un país governat pels conservadors que fiaren la seva unificació als guanys que poguessin provenir de la revolució industrial. Alemanya fou un mirall de creixement per a Europa i per al món. Fonamentà el seu creixement també gràcies al seu modern i professionalitzat exèrcit, tot i que, de mica en mica, aniria creant recels entre les altres potències capdavanteres com podien ser França i Anglaterra.

L'altre país fou Itàlia, menys cohesionada que Alemanya però que volgué compensar les diferències entre un nord industrialitzat i un sud bàsicament agrari.

Els punts de contacte entre ambdós països foren les seves ambicions territorials i expansionistes, primer augmentant els seus dominis de forma natural amb les potències veïnes i després amb la cursa colonial en què es veieren immersos la gran majoria de països europeus.

² HOWARD, M: *La Primera Guerra Mundial*. Crítica, Barcelona 2003

Així doncs, l'any 1914 esclatà un conflicte que es podia preveure. Les tensions als Balcans i un imperi com el turc, afeblit econòmicament i sobretot militarment, serien una part del pastís prou desitjable per moltes potències.

L'excusa per encetar el conflicte podria haver estat qualsevol. De fet, durant els anys 1878 al 1914, les potències van establir un complicat sistema de relacions i aliances per preparar el conflicte. Físicament els països van començar a construir barreres per avançar-se a allò que era inevitable. L'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, futur hereu de la corona austrohongaresa, va ser l'espurna que encengué el conflicte. Acte seguit, els esdeveniments es precipitaren de forma incontrolada fins a la seva resolució l'any 1919³.

Els països van haver d'adoptar estructures de producció diferents per tal de fer front al conflicte. Molts van ser els que van haver de lluitar al camp de batalla i això va fer que de retruc es ressentissin estructures socials que fins aleshores eren inalterables. La dona va començar a prendre més protagonisme i va anar guanyant presència en l'àmbit laboral. Les diferències socials també van quedar paleses amb la Primera Guerra Mundial. La major part d'efectius dels exèrcits combatents pertanyien a la classe productiva del país, mentre que els fills de les classes adinerades van poder esquivar el conflicte. La ressaca de la primera gran guerra no podia haver estat més desoladora. Una factura amb un cost de més de nou milions de víctimes mortals, una disminució severa de la natalitat, milions d'hectàrees de cultius arrasades i la destrucció de xarxes de transport i de comunicació. Molts habitatges i fàbriques van quedar seriosament malmesos i per portar a terme la seva reconstrucció es va necessitar un temps i sobretot uns diners, els quals no van estar disponibles a curt termini.⁴

A nivell polític, els canvis més importants van ser l'ascensió dels Estats Units i del Japó; l'aparició de nacionalitats europees com ara Hongria o Grècia; països que guanyaren territoris com Iugoslàvia, Romania, Txecoslovàquia, Finlàndia, Polònia, Estònia, Lituània, etc., en detriment de potències com Àustria, l'Imperi Otomà, Rússia i Bulgària.

El nou panorama europeu creixé enmig de problemes polítics i socials amb el consegüent descrèdit del liberalisme, que segons els intel·lectuals de l'època, va ser el responsable de la

³ NEIBERG, M. S.: *La Gran Guerra, una historia global, 1914-1918*. Paidós, Barcelona 2006

⁴ STRACHAN, H: *La primera guerra mundial*. Crítica, Barcelona 2004

guerra. Els nous països formaren governs amb poca base democràtica (Mussolini a Itàlia, Atatürk a Turquia, Metaxas a Grècia, Mosley al Regne Unit, Primo de Rivera, primer, i, després, Francisco Franco a Espanya, i posteriorment Adolf Hitler a Alemanya), fent que augmentés el suport als totalitarismes per por a l'ascens del comunisme⁵.

Paral·lelament el reconeixement del paper de la dona a nivell laboral durant el conflicte, va afavorir mesures com el sufragi universal (femení inclòs) a la gran majoria de països capdavaners europeus. Espanya trigaria una mica més, i no seria fins l'any 1933 quan es va fer realitat.

A nivell social, la recuperació sobretot europea va provocar una disminució del nivell de vida, traduïda en vagues i agitació social al carrer. Agafà especial rellevància a països com França, Anglaterra i Alemanya⁶. Com veurem més endavant quan parlem del cas espanyol i en concret del català, va ser una època molt problemàtica, plena d'incidents.

És interessant entendre aquest moment històric perquè abans i després del gran conflicte els estats van cercar el seu espai, les seves arrels i fins i tot els seus orígens.

Alemanya i Itàlia, com ja hem dit, van ser dos països que s'havien unificat recentment i que buscaven consolidar aquesta unificació, tot apel·lant a un passat gloriós (el Sacre Imperi Germànic i l'Imperi Romà, respectivament). Els feixismes, que aparegueren arreu d'Europa després del conflicte, van buscar el justificar-se mitjançant la història.

En una societat buida de valors, les destrosses i la barbàrie que havia representat el conflicte van trasbalsar el sistema de valors que existia fins aleshores. Els intel·lectuals van intentar recuperar nous sistemes vàlids per al present. No ens ha d'estranyar que tornessin a buscar l'equilibri en els clàssics. En un temps en el qual Europa havia de triar entre règims autoritaris i democràcies, era necessari recuperar aquells autors que van escriure sobre la política, la societat, el saber i sobre dos models polítics antics força diferents: la democràcia grega i la república romana o l'Imperi Romà. Es buscaven pautes de comportament, de govern, de relacions entre països. Van néixer nous estats que es fonamentaven en la seva

⁵ GILBERT, M.: *La Primera Guerra Mundial*. La Esfera de los Libros, Madrid 2004

⁶ GUILLEN, P.: *Historia de Alemania. El imperio alemán, 1871-1918*. Vicens Vives, Barcelona 1973

cultura, la seva història i la seva llengua. Aquests nous Estats van fer bandera del Nacionalisme i no van oblidar que tots ells tenien nexes en comú que naixien de la cultura clàssica.

La revolució comunista va aportar nous elements no gens desconeguts com la lluita contra la tirania, la lluita de classes entre aquells que ostentaven els mitjans de producció i els treballadors (esclaus i patricis a l'imperi romà, o la societat esclavista espartana)⁷.

En resum, Europa va viure una oportunitat per posar al dia el seu ideari, el seu pensament i van fer ús de totes les fonts i recursos que tenien al seu abast, un vaixell que va navegar sense rumb i en el qual molts van veure en la cultura i, en aquest cas, en la cultura clàssica l'oportunitat per redreçar la situació.

4.2. Espanya

Si bé parlàvem del buit d'idees en què vivia Europa després de la Primera Guerra Mundial, el panorama a Espanya no era gaire més encoratjador. El desastre de 1898 va fer néixer el revisionisme espanyol i generacions de pensadors van tractar de trobar resposta a moltes preguntes que es plantejaven. Un país vingut a menys i que trontollava en el vessant polític, social i econòmic. A nivell polític va sacsejar el sistema de partits promogut per Cánovas del Castillo. Els dos partits dinàstics no oferien respostes suficients als problemes cada cop més creixents i que feien trontollar dia sí, dia també, l'estabilitat al poder. Després de la desfeta de 1898, Espanya i Catalunya en particular patirien una greu crisi econòmica. La cerca de nous mercats on col·locar els productes va fer que la producció decreixés i que moltes empreses haguessin de tancar les seves portes. No seria fins a l'arribada de la Primera Guerra Mundial que l'economia i les exportacions creixerien. Durant el primer terç del segle XX els polítics que no pertanyien als partits dinàstics van intentar buscar alternatives, cada cop més cohesionades, per poder participar del poder i, de mica en mica, anar desplaçant del poder als monàrquics. Van aparèixer partits que abanderaven el nacionalisme i d'altres que apostaven pel republicanisme⁸.

⁷ MORROW, J.H.: *La Gran Guerra*. Edhasa, Barcelona 2008

⁸ ESPADAS BURGOS, M.; URIJO GOITIA, R.: *Historia de España: Guerra de la Independència y Época Constitucional (1808-1898)*. Gredos, Madrid 1990

La feblesa dels partits dinàstics i la necessitat d'arribar a pactes va fer que els partits nacionalistes anessin aconseguint fites que abans no s'havien aconseguit, com, per exemple, la Mancomunitat de Catalunya, un òrgan d'autogovern que feia 200 anys que s'havia perdut.

Paral·lelament, com a conseqüència del fort procés d'industrialització viscut amb anterioritat, els conflictes al carrer entre treballadors i membres de la patronal donà peu a una forta agitació social que finalitzà en el pistolerisme.

La Primera Guerra Mundial va ser un punt d'inflexió per a una economia malmesa per les causes anteriorment esmentades. Una Espanya feble va optar per la neutralitat, tot i que els sectors burgesos i industrials veien amb simpatia el bàndol de les potències centrals capitanejat per una Alemanya governada pels conservadors⁹.

El fruit d'aquesta neutralitat es va traduir en guanys. Les potències europees que estaven en guerra es van veure obligades a canviar les seves prioritats pel que fa a la producció, en les quals la indústria pesant va guanyar pes per davant de la indústria de béns de producció. Va ser el cas de països com Espanya, que van aprofitar aquest context per a fer negoci i reemplaçar França, Anglaterra i Alemanya com a principals productors europeus de béns de consum.

Així doncs, els primers anys de la Guerra van ser de bons negocis i de ràpid i fàcil enriquiment. Però, al mateix temps, això no es va veure compensat en els salaris de la classe treballadora, que durant els anys 1914 al 1919 van experimentar un procés inflacionari, que va empitjorar les condicions de vida del proletariat. El creixent descontentament de la classe treballadora (76.000 vaguistes al 1914 i 199.000 al 1919 a Espanya) va anar tensant la corda¹⁰. A més, l'any 1917 esclatà la Revolució Russa i Europa va témer que el *virus* del comunisme s'escampés. Les classes adinerades -industrials, terratinents, burgesos- van recolzar ferotges repressions a fi d'apaivagar les demandes del moviment obrer.

⁹ KINDER H., HILGEMANN W., HERGT, M.: *Atlas Histórico Mundial: De los orígenes a nuestros días*. Akal, Madrid 2007

¹⁰ DONEZAR DÍEZ, J.; MARTÍNEZ LILLO, P.A.; NEILA HERNÁNDEZ, J. L.; SANTA OLALLA SALUDES, P.M.; SOTO CARMONA, A.: *Historia de España, siglos XIX-XX*. Silex, Madrid 2008

Amb la fi de la Gran Guerra i l'aparició de noves nacionalitats, els nacionalismes català i basc van enfortir les seves posicions¹¹. Aquesta inestabilitat va ser cada cop més latent i va fer que la situació entre el 1917 i el 1922 es fes insostenible en algunes zones de Catalunya.

La suma de factors com la fallida dels governs de concentració, un creixement important del nacionalisme lligat a un autonomisme cada cop més reivindicatiu (amb fermes demandes d'estatuts d'autonomia), el desastre d'Anual de 1921, l'enuig per part de la ciutadania, la por a una altra protesta antimilitarista com la del 1909, les responsabilitats polítiques que es van derivar de la desfeta, la poca maniobrabilitat del govern, l'increment exponencial de vagues, manifestacions, aturades i malestar al carrer van fer que la dreta i els sectors més conservadors de la societat (burguesia, empresaris, terratinents i clero) es recolzessin en l'exèrcit, i de la mà de Miguel Primo de Rivera, l'any 1923 es fes un cop d'Estat que va encetar una etapa dictatorial fins a l'any 1931¹².

La Fundació Bernat Metge va néixer en un espai propici per al desenvolupament dels seus estudis recolzat en l'obra de la Mancomunitat, però va quedar truncat pel nou episodi que acabava d'esdevenir.

4.3. Catalunya

Catalunya va entrar en el nou segle amb una dinàmica política força diferenciada de la espanyola. La falta de resposta a molts dels problemes de la ciutadania, i sobretot la classe emprenedora del país, van fer que s'estructuressin cada cop més partits polítics amb dos eixos ben diferenciats. Per una banda, una sèrie de partits polítics amb un fort contingut nacionalista, i, per l'altra aquells, que defensaven el republicanisme. Pel que fa als primers, apareix un partit polític rellevant: La Lliga Regionalista¹³, un partit nacionalista burgès amb

¹¹ VILA-SAN-JUAN, J. L.: *España durante la Dictadura de Primo de Rivera*. Argos Vergara, Barcelona 1984

¹² GÓMEZ-NAVARRO, J. L.: *El Régimen de Primo de Rivera : reyes, dictaduras y dictadores*. Càtedra, Madrid 1991

¹³ La Lliga Regionalista, va ser un partit polític conservador català que va nàixer de l'unió de la Unió Regionalista i el Centre Nacional Català l'any 1901, i més tard se'ls hi va unir la Lliga de Catalunya. La base del programa de la Lliga Regionalista era un pèl monàrquica i conservadora, i en els seus estatuts hi apareixia el

àmplia presència d'antics membres de la Solidaritat Catalana¹⁴. El vot es repartia entre els sectors més conservadors que donaven suport a propostes com la Lliga i la classe mitjana i treballadora que es decantava pel republicanisme.

Entre els dirigents de la Lliga es trobava Francesc Cambó, que conjuntament amb Prat de la Riba¹⁵, Duran i Ventosa i d'altres, eren partidaris del pactisme amb el govern central.

La Lliga Regionalista es va presentar com un partit nacionalista que reclamava el seu dret a l'autogovern, però també disposat a intervenir a la política espanyola amb la voluntat de descentralitzar l'Estat i democratitzar la vida política. Francesc Cambó¹⁶ seria la figura

propòsit de lluitar per l'autonomia catalana dins l'estat espanyol. Va obtenir grans èxits polítics i va arribar a obtenir algun ministeri en el govern espanyol, però durant la dictadura de Primo de Rivera va ser il·legalitzat i no va tornar a aparèixer fins al final de la dictadura l'any 1930, però va començar perdent força i van acabar donant suport a Francesc Macià i a ERC en la lluita per l'autonomia i es va acceptar el canvi de govern, va agrupar tots els sectors conservadors catalans i va canviar el nom pel de Lliga Catalana l'any 1933. Després del canvi de nom, la Lliga Catalana es va intentar reorganitzar i va incorporar gent de la Dreta Lliberal Republicana i el sector més catòlic d'Acció Catalana, ja quan aquests no acceptaven formar part del Partit Republicà Català. Després d'això, van intentar ser una alternativa d'ERC i van arribar a abandonar el parlament com a protesta per una llei de la que estaven en contra. La Lliga Catalana va desaparèixer durant la guerra civil.*

* RIQUER, Borja de : *Lliga Regionalista : la burgesia catalana i el nacionalisme : 1898-1904*. Edicions 62, Barcelona 1977.

¹⁴ CAMPS I ARBOIX, Joaquim de : *Historia de la Solidaritat Catalana*. Destino, Barcelona 1970.

¹⁵ Enric Prat de la Riba, dirigí la Solidaritat Catalana, i després va ser nomenat president de la Diputació de Barcelona l'any 1907. Al 1914, creà la Mancomunitat de Catalunya, amb l'objectiu de crear un espai de poder real amb el que poder crear les bases d'una infraestructura cultural més moderna i eficaç, amb l'intenció d'igualar el desenvolupament d'altres països europeus en iniciatives com: les escoles, els museus, les universitats, les carreteres, els plans urbanístics, etc. Cal destacar que també va ser present a la reunió de les bases de Manresa.*

* BALCELLS, Albert : *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1996.

¹⁶ Francesc Cambó i Batlle, nascut l'any 1876, participà en la fundació de la Solidaritat Catalana i de la Lliga Catalanista, la qual més tard s'uní a la Lliga Regionalista i n'esdevingué líder després de la mort d'Enric Prat de la Riba fins que aquesta va desaparèixer. Arribà a ser ministre en dos governs espanyols. També col·laborà amb "la veu de Catalunya". El 1922 creà la fundació Bernat Metge i la fundació Bíblica Catalana.

visible a Madrid, participant en dues ocasions com a ministre, un cop de Foment i un altre de Finances¹⁷.

L'any 1909 es va produir un esdeveniment que va marcar la societat catalana. Una violenta protesta anticlerical i antimilitarista que rep el nom de La Setmana Tràgica. Els principals damnificats d'aquesta revolta van ser el clergat, la burgesia i sobretot la ciutadania catalana. El Govern Central va actuar amb una forta repressió amb el suport de la Lliga Regionalista perquè aquesta última tenia por que la situació es descontrolés del tot.

Tot i així, gràcies a un gran esforç i a una conjuntura política propícia, Catalunya va guanyar de mica en mica més quota d'autogovern. La Mancomunitat de Catalunya (abril de 1914) era el primer pas per a obtenir un govern propi.

La Mancomunitat agrupava les quatre diputacions de Catalunya. Estava integrada per una assemblea que reunia els noranta-sis representants que tenia Catalunya a les Corts Espanyoles (36 de Barcelona, 20 de Tarragona, 20 de Lleida i 20 de Girona) i un consell format per vuit consellers (2 de cada província i amb la representació de totes les tendències polítiques) i el president d'aquesta. Les assemblees eren presidides pel president de la Mancomunitat fins al 1919, moment en el qual va començar a tenir president propi. Durant els onze anys de vida que va tenir, va ser dirigida per quatre presidents, Enric Prat de la Riba (1914-1917), Josep Puig i Cadafalch (1917-1925), el General Losada (1925) i Alfons Sala (1925). Els dos

Arribà a reunir una gran col·lecció de pintura renaixentista. Una part rellevant de la col·lecció va ser donada al museu del Prado de Madrid on destaquen tres retaules de Sandro Botticelli, encara que el gruix de la col·lecció es troba a Barcelona i és exposat al museu MNAC, on destaquen els quadres de Rubens, Fragonard, Goya, Sebastiano del Piombo i Giovanni Domenico Tiepolo.

Durant la revolta militar del franquisme, donà suport econòmic i ideològic als revoltats perquè tenia por que si guanyaven els republicans s'hi establis una república d'esquerres. Un cop finalitzada la guerra visqué a Suïssa, Estats Units i Argentina, on va morir l'any 1947*.

* Riquer i Permanyer, Borja de: *Francesc Cambó : entre la Monarquia i la República (1930-1932) : com les memòries s'acomoden a les circumstàncies polítiques*. Base, Barcelona 2007.

¹⁷ ROIG I ROSICH, Josep M : *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya : un assaig de repressió Cultural*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1992.

primers presidents formaven part de la Lliga Regionalista, mentre que el tercer va ser un militar nomenat per Primo de Rivera i el quart un membre de la Unió Monàrquica Nacional.

La tasca de la Mancomunitat va ser cabdal perquè tenia com a objectius desenvolupar econòmicament el país, així com un projecte cultural i educatiu ambiciosos. Es volia modernitzar Catalunya fonamentant-se en l'ensenyament i la cultura. La manca de recursos públics i un pressupost limitat per part de la Mancomunitat van motivar que iniciatives privades com la Fundació Bernat Metge fossin una eina més que es posava a l'abast del país per a aconseguir aquestes fites.

Un dels pilars de la Institució de govern catalana va ser un ambiciós projecte centrat en la reafirmació de la llengua i cultura catalanes, donant protagonisme a l'Institut d'Estudis Catalans, el Consell d'Investigacions Pedagògiques, les biblioteques populars i les escoles experimentals. És en aquesta època que Pompeu Fabra normalitza la gramàtica de la llengua catalana¹⁸.

També cal entendre en aquest context la constitució de la Junta de Museus i el Servei de Conservació i Catalogació de Monuments a fi de divulgar i protegir el patrimoni cultural¹⁹.

A nivell educatiu es va apostar per l'escola industrial, volent potenciar la diversificació professional creant quadres tècnics de nivell mitjà i superior per a la indústria i el comerç²⁰.

A partir de l'any 1917, Catalunya, com ja hem esmentat abans, va viure una etapa força convulsa. La industrialització va ser una realitat, i durant el primer quart del segle XX el nombre de treballadors anà augmentat de forma considerable. Aquests treballadors es van anar unint i sindicant, prenent cada cop més força, vinculant-se amb els moviments obrers d'altres països com el Regne Unit, França o Alemanya, seguint les tendències socialistes i marxistes o bé simpatitzant amb les tendències més radicals arribades de Rússia o Itàlia (en aquest darrer cas fortament influenciada per l'anarquisme).

¹⁸ BALCELLS, Albert : *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1996.

¹⁹ MAÑÀ, Teresa : "La Creació de les biblioteques populars de la Mancomunitat". *Avenç*, número 314, Barcelona 2006. p. 46-49,

²⁰ Junta de Ciències Naturals de Barcelona: *Mancomunitat de Catalunya*. Arts Gràfiques, Barcelona 1922.

A Catalunya, els sindicats van agafar cada cop més pes, ja que la Revolució Russa va ser un episodi que va fer pensar que les reivindicacions podien superar un altre estadi. A més s'hi suma la conjuntura econòmica desfavorable que esdevingué després de la Primera Guerra Mundial, en la qual es van trobar amb empreses que van haver de tancar i d'altres que van controlar més les seves despeses i salaris. Amb esdeveniments com la vaga de la Canadenca de 1915 s'encetà un període de disturbis al carrer que clouria l'any 1923 amb el cop d'estat del Capità General de Catalunya, Miguel Primo de Rivera²¹.

Durant els anys 1917 al 1922 van tenir lloc a Barcelona més de vuit-cents atemptats, dels quals destaquen l'assassinat d'Eduardo Dato, del governador civil de Barcelona i del sindicalista Salvador Seguí.

La patronal va contractar pistolers a sou per assassinar els dirigents obrers, i aquests, al seu torn, van fer el mateix amb empresaris, burgesos... El govern va posar en pràctica la llei de fugues, fet que va empitjorar la situació²².

El cop d'estat va ser la sortida per redreçar la situació per la força. El 13 de setembre de 1923, Miguel Primo de Rivera va donar un cop d'estat i va tornar a restablir l'estabilitat. Aquest va justificar el cop d'estat al·legant les tenses relacions socials i el pistolisme²³, el perill de separatisme de Catalunya, la corrupció política i la guerra del Marroc. A continuació va reorganitzar l'Estat i va centrar els seus esforços en el conflicte del Marroc, obtenint una victòria important gràcies a l'ajut francès.

A nivell econòmic va practicar una política intervencionista i de grans obres públiques, i aquest fet va disparar el dèficit públic²⁴.

L'any 1929 es va organitzar a Barcelona una Exposició Internacional amb la intenció d'atreure la simpatia de les forces polítiques i econòmiques catalanes. L'exposició va ser un

²¹ CORTADE, E.: *Catalunya i la gran guerra*. Dalmau, Barcelona 1969.

²² BALCELLS, Albert: *El Pistolisme : Barcelona, 1917-1923*. Pòrtic, Barcelona 2009.

²³ BENGOCHEA, Soledad : *El Locaut de Barcelona : 1919-1920 : els precedents de la dictadura de Primo de Rivera*. Curial, Barcelona 1998.

²⁴ BENGOCHEA, Soledad: *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya : tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1994.

èxit i va crear al voltant de quaranta mil llocs de treball, molts dels quals eren producte de la creixent immigració provinent del sud d'Espanya.

Tot i això, la política que va practicar no anava en la mateixa direcció. Durant el seu càrrec de capità general, mai no va manifestar de forma pública la seva enemistat o hostilitat contra Catalunya, fet que va fer que es guanyés el recolzament de bona part de la burgesia catalana i d'alguns dirigents de la Lliga Regionalista quan va donar el cop d'estat. La seva política anticatalanista no es va fer esperar, i el mateix setembre del 1923 publicava el decret per la repressió del separatisme que va iniciar el desmantellament de les institucions públiques i privades catalanistes. La Mancomunitat va ser dirigida en primera instància per un anticatalanista i l'any 1925 va ser liquidada²⁵.

De la mateixa manera van ser clausurats un bon nombre d'institucions catalanistes (ateneus, societats recreatives, associacions corals...). També es van prohibir les manifestacions en català amb una clara voluntat de castellanitzar la vida pública. A més, va quedar prohibit l'ús públic de la Senyera i la celebració de l'onze de setembre, així com també dels Jocs Florals. D'altra banda, va aparèixer la censura a la premsa i a la publicació de llibres. Es va produir una certa depuració de professors i de les institucions educatives i culturals vinculades a la Mancomunitat²⁶.

²⁵ BALCELLS, Albert : *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1996.

²⁶ ROIG I ROSICH, Josep M.: *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya : un assaig de repressió cultural*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1992.

5. CONTEXT CULTURAL

5.1. Introducció

Quan Eugeni d'Ors va propugnar el classicisme i els models d'actuació del món clàssic com a un dels puntals de l'estètica noucentista ho va fer com hereu d'una tradició cultural que al llarg de la seva història s'ha emmirallat en el món clàssic en repetides ocasions. És per això que abans de parlar del Noucentisme creiem important comentar aquelles etapes de la història de la cultura catalana en què els clàssics grecolatins han estat una referència a Catalunya.

Si busquem els antecedents de la fascinació pel món grecolatí ens podem remuntar fins al 1380, any en el qual el Rei Pere III el Cerimoniós, després que els catalans s'establissin al ducat d'Atenes, va assignar una dotació d'homes per tal de defensar els tresors de l'Acròpoli. De mica en mica, al llarg de la Edat mitjana ens van seguir arribant influències de l'art bizantí a través de les relacions comercials i polítiques amb Constantinoble, Sicília i Venècia. I com tots sabem, al s. XIV va sorgir a Itàlia un nou corrent, l'Humanisme, que partia d'una nova visió de l'home i de la seva situació en el món. Aquest moviment, nascut com a resposta a la foscor de l'època medieval, buscava els seus models a l'antiguitat clàssica. És en aquesta època en què va sorgir Bernat Metge, al qual els estudiosos consideren el primer autor català en assimilar l'esperit clàssic i les formes humanistes, ja que es considera que l'Humanisme es va iniciar a les terres catalanes gràcies a la traducció al català de la versió llatina de *Valter i Griselda* que Petrarca havia fet del *Decameró* de Bocaccio. La rellevància d'aquest fet no es troba en la novel·la en si mateixa, ja que el seu argument pertany a una ideologia medieval; la importància d'aquesta traducció es deu al fet que 14 anys després de la mort de Petrarca, l'any 1374, un escriptor d'un altre país, Bernat Metge, ja se'n fes ressò de la seva obra. La prosa d'aquesta traducció destaca perquè presenta les característiques de la prosa utilitzada per la Cancelleria Reial²⁷, amb llatínismes, sintaxi recargolada -que encara evidenciava les típiques

²⁷ La **Cancelleria Reial** era l'organisme administratiu dels reis de la Corona d'Aragó i fou creada al s.XIII. La societat de l'època va prendre els seus documents com a models de normalització lingüística de la llengua catalana. Creada l'any 1276 per Jaume I s'ocupava de la redacció de tot tipus de documents administratius: certificacions, lletres reials o llicències, entre d'altres. Jaume I va disposar que tota la documentació del Regne de València fos redactada en llengua vernàcula i no en llatí, i si bé al principi s'utilitzava el català, el valencià o l'aragonès, a partir de la segona meitat del s.XVI, es passà a utilitzar preferentment el català. Com la majoria

estructures de la sintaxi llatina-, sense trets dialectals o col·loquialismes, és a dir, davant nostre ja tenim una llengua estàndard cohesionada.

Posteriorment, prenent com a base l'Humanisme, va aparèixer a Europa el Renaixement, un moviment que va marcar la vida cultural de l'Europa del s. XVI i que va ser el moment de major desenvolupament de les arts, la tècnica i la ciència fins al moment.

La nova filosofia de vida que va suposar el Renaixement va fer que l'home passés a ser el centre del món i que l'individu passés a concebre la vida com una etapa de la qual calia gaudir abans no arribés la mort. L'home renaixentista va adreçar el seu interès cap al redescobriment de la cultura grecolatina; va intentar recuperar les obres clàssiques perdudes; es va fixar en l'obra de Plató, i va prendre com a model la gramàtica llatina. Aquest últim punt va fer que en voler equiparar la importància i valoració del llatí amb la de les llengües vulgars (català, castellà, francès, portuguès, italià), aquestes es consolidessin tant a nivell lingüístic com literari.

Però aquest factor de consolidació lingüística no es donà a Catalunya, perquè en aquell moment el nostre país estava vivint un moment molt difícil a causa de la introducció l'any 1412 de la dinastia dels Trastàmara. Aquesta data va marcar l'inici d'una pèrdua sensible de consciència lingüística, ja que la unitat dinàstica entre Castella i Aragó va comportar la castellanització de la noblesa. A més, la coincidència amb el segle d'or de la literatura castellana va fer que els escriptors catalans no escrivissin en català, sinó en castellà. Aquesta etapa passaria a rebre el nom de la Decadència.

Hem d'esperar fins al s. XVII, amb el Neoclassicisme, per trobar de nou escriptors catalans, com, per exemple, Joan Ramis, que seguint les directives establertes per Boileau a *Art Poétique*, van utilitzar la imitació dels clàssics grecolatins per trobar la correcció i l'harmonia estètiques.

Però no és fins a la Renaixença que trobem l'embrió del tractament que els noucentistes volien donar a la llengua catalana. Al segle XIX apareix un moviment de conscienciació

dels funcionaris coneixia el llatí, el català utilitzat per la Cancelleria presentava trets de la sintaxi i la retòrica llatina. Això va fer que aquesta institució fixés un model de llengua literària.

nacionalista que s'identificà amb el redreçament cultural català i, sobretot, amb la recuperació de la seva llengua. El programa de la Renaixença pretenia, en primer lloc, la plena identificació entre llengua i pàtria. Per assolir aquests objectius va reivindicar la reconstrucció de la medievalitat i la creació d'una literatura catalana en qualsevol dels seus gèneres, adequadament canalitzada per una llengua normalitzada, apta per a qualsevol ús. A més, es van crear una sèrie de noves institucions que alimentessin aquesta nova dinàmica literària i que potenciessin les que ja existien.

Finalment, l'últim moviment artístic i cultural que va acabar configurant el tarannà noucentista va ser el Modernisme. Aquest moviment es va desplegar a Catalunya des de l'any 1888, any de l'Exposició Universal de Barcelona -que no només exemplifica l'entrada de la ciutat a la modernitat, sinó l'esclat del modernisme artístic-, fins al 1911, any de publicació de *La Ben Plantada* d'Eugeni d'Ors. En aquest moviment, que va intentar transformar la societat a través de la cultura, adherint l'art en la totalitat de la vida social, tornem a trobar referències al món clàssic. Per exemple, l'any 1898, als Jardins del Laberint d'Horta es va presentar el drama de Goethe *Ifigènea a Taurida* en una traducció de Joan Maragall.

Però d'aquesta època, qui caldria destacar és Miquel Costa i Llobera, un autor de l'Escola mallorquina²⁸. Miquel Costa i Llobera va conrear en un principi una poesia de to romàntic, però posteriorment va realitzar una estada a Roma que el va portar a conèixer els clàssics llatins i els poetes italians. Havent conegut la revisitació que Carducci havia fet del món clàssic en la seva poesia i la seva ficció d'escriptura dels mestres antics en una llengua contemporània, Costa va voler fer el mateix en la seva pròpia llengua.

Amb aquest autor passem a tenir no sols una presència de la temàtica, sinó també de la forma. I, empès per aquest desig de fer catalana la mètrica llatina, va escriure *Les Horacienes*, on aconsegueix que el classicisme penetri en la mateixa forma del poema.

²⁸ L'Escola mallorquina fou un grup de poetes illencs que es caracteritzaren per una poesia vinculada als clàssics grecs i llatins, com també a la tradició poètica pròpia de la zona. Coincidí cronològicament amb el Modernisme, però tingué una escassa relació amb aquest. Entre les seves característiques en destacaríem la propensió al mite, el rigor acadèmic en la forma i el perfeccionisme.

Miquel Costa i Llobera va aspirar que aquest art renovat segons les formes clàssiques fos l'art que practiquessin tots els escriptors catalans. Volia que aquest classicisme que ell sabia veure en l'entorn mediterrani acabés imposant-se en la visió catalana del món.

És per això que va escriure:

*Convé demostrar que la nostra llengua serveix per a tot, si la volem enaltir com a idioma literari. Me sembla que no és malsà ni inútil per a l'idioma exercitar-lo dins la clàssica palestra al joc de les antigues estrofes. Amb tal gimnàsia pot cobrar agilitat i vigor, com n'adquirien els joves de Grècia exercint-se dòcils contra dificultats i preparant-se així a guanyar les corones i palmes de les festes olímpiques.*²⁹

5.2. Noucentisme

La Fundació Bernat Metge neix de la mà del Noucentisme, un moviment cultural d'abast polític que es va iniciar a Catalunya aproximadament l'any 1906 amb la creació de la Solidaritat Catalana i que va acabar el 1923 amb el cop d'estat de Primo de Rivera.

Els noucentistes van arribar a materialitzar la unió de la política i la cultura. La burgesia estava compromesa amb el catalanisme i la intel·lectualitat i acceptava col·laborar en el projecte de transformació d'una Catalunya més autònoma. Aquesta idea d'autonomia competent va ser iniciada durant el Modernisme, però els ideals modernistes trencaven clarament amb els de les classes dirigents. En canvi, els noucentistes van entendre que sense la burgesia era impossible engegar un projecte com aquest mentre el modernisme s'inspirava en el romanticisme alemany (idealisme, medievalisme, subjectivisme, Europa del Nord), els noucentistes preferiran l'objectivisme, el pragmatisme i l'Europa mediterrània. L'ideari del Noucentisme era la imposició de la raó, la precisió, la cultura, la civilitat, l'ordre i la claredat, en contra del Modernisme, que era tot el contrari: el caos, la natura, la ruralia, la mística, la indefinició i l'anècdota. Era una reacció en contra del liberalisme, el romanticisme, el naturalisme, el positivisme i el laïcisme. S'oposava a aquests moviments amb una exigència intervencionista en els afers públics i un renovat espiritualisme. El Noucentisme valorava més

²⁹ TRULLÉN, Josep Maria i MARTINELL, Carme: *Fascinació per Grècia. L'art a Catalunya als segles XIX i XX*. Museu d'Art de Girona. Girona 2009. pàg 31.

la intel·ligència que la sensibilitat. El Noucentisme va servir a la burgesia catalana per refermar-se com a classe hegemònica i exportar el seu programa de millora a la resta d'Espanya.

Els objectius del Noucentisme eren els següents: la formació d'una llengua literària comuna i útil per a qualsevol disciplina -normes de l'Institut d'Estudis Catalans- amb regles literàries i sentit crític, amb presència del neoclassicisme i utilitzant una poesia simbolista que parteix de la realitat per a acabar transformant-la -com és el cas de Josep Carner-, i la traducció dels clàssics -per part de la Fundació Bernat Metge- i d'alguns autors moderns. També cal destacar la projecció cultural amb la creació de biblioteques populars, museus, nous experiments pedagògics, revistes especialitzades i una universitat tècnica.

El Noucentisme va heretar de la Renaixença l'esforç de superació per tal de veure la literatura catalana a un nivell més alt, a partir de la recuperació dels clàssics grecolatins i una gran atenció a la forma. Les obres noucentistes, que busquen la bellesa i l'harmonia, estan plenes de cultismes i metàfores.

Tot i aquesta actitud clarament reactiva i regeneracionista, hi ha dos conceptes que ajuden a constituir l'ideari dels noucentistes: el classicisme i el mediterranisme³⁰. El món clàssic els contextualitzà amb una arrel cultural i uns avantpassats ideològics i de treball compartits amb Grècia i Roma. Va ser una base referencial que va servir de guia en el moment de l'elaboració de la normativa del català. Per altra banda, van atorgar al Mediterrani un valor d'origen i espai comú, amb unes constants heretades, pels catalans. Les aportacions que varen fer els noucentistes volien ser un model mesurat de canvi, però alhora un canvi que de seguida esdevingués tradició.

Eugeni d'Ors (*Xènius*) va ser el que va crear el terme Noucentisme en incloure'l a les seves gloses i també en va ser el principal ideòleg. Va utilitzar i perfeccionar el terme fins a arribar

³⁰ El mediterranisme és un concepte relacionat amb el món clàssic antic, grec i romà, en la història de les cultures dels pobles del nord del mediterrani, on aquesta cultura va tenir una gran influència. El concepte és expressat i reivindicat pel Noucentisme com un dels elements principals de l'identitat catalana, del que és propi de la terra, per contra de les influències que el Modernisme va tenir a la part central i nord d'Europa. Eugeni d'Ors i Joaquim Folch i Torres, van teoritzar sobre aquest concepte en molts dels seus escrits des del diari *La Veu de Catalunya* i van contribuir a la seva difusió i a la seva influència en diversos artistes.

a fer-ne un programa. Alguns dels motius que va utilitzar per justificar el nom són els següents: com el referent directe del Quattrocento (1400) i el Cinquecento (1500) italians, noucentisme ve de 1900. Segons Eugeni d'Ors, noucentista era un adjectiu cronològic, i *nou* era el contrari de *vell*. Cal destacar que va ser el director d'ensenyament en els primers anys de la Mancomunitat i el secretari de l'Institut d'Estudis Catalans. Després de la mort de Prat de la Riba va trencar amb la Lliga Regionalista i se'n va anar a Madrid. Durant la Guerra Civil va ser nomenat cap de la *Jefatura Nacional de Bellas Artes* de Burgos, i un cop finalitzada la guerra es va convertir en un dels intel·lectuals més destacats del règim franquista. També cal dir que va ser ell qui va aconseguir recuperar l'estàtua del déu Escolapi d'Empúries, a més d'unes quantes peces d'art que havien estat dipositades a Ginebra. D'altra banda va fundar i dirigir l'escola de Bibliotecàries. A part d'Eugeni d'Ors, altres escriptors importants van ser Josep Carner, Narcís Oller, Joaquim Ruyra, Carles Soldevila i Millàs-Raurell.

Els noucentistes creien que el lloc ideal per a dur a terme tots els canvis que s'havien plantejat era la ciutat. Segons els noucentistes, construir una ciutat era consolidar el perfil de la civilització moderna, ja que la ciutat era un espai amb canvis constants. Aquesta civilització seria el resultat final de la seva obra. Creien que calia crear una metròpoli que fos exemple de modernitat a tot el país, i per a ells la revolució implicava allunyar-se dels ambients rurals i centrar-se a les ciutats, sense perdre les tradicions del camp.

L'estètica del Noucentisme es dividia en quatre blocs: l'imperialisme, l'arbitrarisme, el classicisme i la civilitat. Segons l'imperialisme, el moviment noucentista havia d'aconseguir l'hegemonia interna a Catalunya, guiat per la burgesia. Amb el arbitrarisme el creador dominava la natura, i per tant podia triar els elements que necessitava per poder expressar el que pensava. En el classicisme es buscaven models d'actuació en el món clàssic com l'ordre, la raó, la mesura o l'harmonia, per recuperar la tradició cultural que li faltava a la burgesia. I la civilitat defensava que només la ciutat aportava els valors socials necessaris per mantenir l'ordre i afavorir la classe burgesa.

Durant el Noucentisme el programa teòric es va realitzar paral·lelament al desplegament institucional del catalanisme polític. Es van assolir noves quotes de poder, en especial des de la creació de la Mancomunitat el 1914 per Enric Prat de la Riba.

Aquesta institució va permetre crear una infraestructura normalitzadora de la llengua i la cultura catalanes, de la qual destaquen: l'Institut d'Estudis Catalans (1907), l'Escola Catalana d'Art Dramàtic (1913), la Biblioteca de Catalunya (1914), l'Escola de Bibliotecàries (1915) i la Xarxa de Biblioteques Populars. També va ser important la celebració del Primer Congrés de la Llengua Catalana (1906) i la creació de la Secció Filològica del IEC (1912). Aquesta va ser crucial en l'elaboració de la nova normativa del català, sobretot amb la creació de la càtedra de Pompeu Fabra (1912), perquè això va afavorir la promulgació de les *Normes ortogràfiques* (1913), la publicació del *Diccionari ortogràfic* (1917) i la *Gramàtica* (1918), i més endavant el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932). També va millorar la xarxa viària de Catalunya, que es trobava en un estat pèssim, amb la construcció de noves carreteres, i va impulsar l'ampliació de la xarxa de subministrament d'aigua potable i les xarxes elèctriques i telefòniques. També es van prendre iniciatives per a augmentar el rendiment forestal i l'agrícola aplicant-hi noves tecnologies. Es van promoure experiències educatives integradores posant en pràctica el laïcisme i la coeducació, seguint el model pedagògic de l'escola que promovia Francesc Ferrer i Guàrdia. També s'inicià una campanya a favor de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. La Mancomunitat va desaparèixer l'any 1925, després del cop d'estat del general Primo de Rivera, el qual va intentar desfer tota l'obra feta per la Mancomunitat³¹.

L'Institut d'Estudis Catalans va ser fundat per una iniciativa de la Diputació de Barcelona. Inicialment va començar amb la idea de catalogar i preservar l'art romànic del Pirineu i portar a terme alguns estudis sobre història. Més tard es va dividir en quatre seccions: història, dret, literatura i arqueologia. També cal destacar que ja des de l'inici se li va intentar donar un gran caràcter patriòtic, però sense que això anés mai en contra del rigor científic i l'objectivitat. Un dels primers objectius que van dur a terme va ser la creació de la Biblioteca de Catalunya, que va finalitzar l'any 1914. L'any 1911, es va crear la Secció Filològica i es van reorganitzar les altres seccions creant la Secció Històrico-Arqueològica, i la secció de Ciències, deixant l'organització amb tres seccions³². Una de les accions més destacades de la Secció Filològica, va ser la d'impulsar i fomentar l'ús de la llengua catalana a tot el territori català. També va contribuir a la creació de les normes ortogràfiques -que són la base del

³¹ BALCELLS, Albert : *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1996.

³² Institut d'Estudis Catalans : *L'Institut d'Estudis Catalans : 1907-1986*. Institut d'estudis catalans, Barcelona 1986.

català escrit actual- per part de Pompeu Fabra i Antoni Maria Alcover (el primer president de la secció filològica). Aquestes van ser acceptades per tots els membres menys per Àngel Guimerà. Després de la supressió de la Mancomunitat per part de la dictadura de Primo de Rivera, l'Institut d'Estudis Catalans va perdre totes les subvencions que rebia, però va aconseguir sobreviure fins al final de la dictadura gràcies a donacions privades de gent com Francesc Cambó. Després d'això, la Diputació li va retornar les subvencions i serveis que havia perdut durant la dictadura i li va donar autonomia institucional. Durant el franquisme va estar a punt de desaparèixer, però va aconseguir continuar treballant, de forma clandestina, gràcies a donacions privades i a l'ajuda d'algunes entitats. Després del franquisme, l'IEC va tornar a agafar força gràcies al restabliment de la Generalitat³³.

També cal destacar que la Generalitat va ser el primer govern en tenir una conselleria dedicada a cultura l'any 1932³⁴. Aquesta conselleria va fer un gran treball en aconseguir salvar molts arxius, peces i monuments de la destrucció i el saqueig durant la Guerra Civil, gràcies a un decret que es va publicar una setmana després del cop d'estat. Segons aquest decret es confiscaven totes les coses d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental. Cal dir que el 4 d'agost d'aquell any van declarar de propietat pública tots els arxius de Catalunya. Així mateix cal destacar la creació de la Institució de les Lletres Catalanes i del Comitè del Cinema en el mateix any que la Conselleria de Cultura.

La creació literària i plàstica anava molt lligada als valors ideològics que els noucentistes havien proposat. L'art i l'esperit polític anaven conjuntament. L'artista era un personatge social que participava directament en els processos modernitzadors engegats per les institucions. Es formulà un ideal de bellesa i es va dur a terme a les ciutats. Els creadors treballaven molt en espais públics: escultures al carrer, nous parcs i jardins, nous espais, etc.

Pel que fa a la narrativa, durant el Noucentisme els autors trenquen amb l'aportació naturalista i escriuen relats breus. També cal destacar l'acostament al classicisme, provocant com a conseqüència el rebuig del romanticisme, el rebuig de l'espontaneïtat, la valoració de l'artificiositat i la valoració del domini d'una llengua literària precisa i rica.

³³ Institut d'Estudis Catalans : *L'Institut d'Estudis Catalans*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1999

³⁴ El primer ministeri de cultura que es va crear a Europa va ser l'any 1958 a França de la mà d'un intel·lectual francès que havia conegut la iniciativa catalana.

Josep Carner va ser el poeta més representatiu del Noucentisme. L'any 1911 va entrar com a membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, on va col·laborar amb Pompeu Fabra. També va col·laborar amb les revistes *Montserrat*, *L'Atlantida* i *La Veu de Catalunya*. Va arribar a dirigir les revistes *Catalunya*, *Catalunya 2* i *Empori*, i va lluitar per a la professionalització de la literatura catalana durant el mandat d'Enric Prat de la Riba a la Mancomunitat. El 1921 va començar la seva carrera diplomàtica com a vicecònsol espanyol a Gènova. A més de Gènova, també va estar a San José de Costa Rica, l'Havre, Hendaia, Beirut, Brussel·les i París. Cal dir que durant la Guerra Civil va ser un dels pocs diplomàtics que es van mantenir fidels a la república, i a causa d'això i del seu fort caràcter catalanista, ja no va poder tornar a Catalunya. Es va haver d'exiliar primer a Mèxic i després a Bèlgica, on va morir l'any 1970.

6. LA FUNDACIÓ BERNAT METGE

6.1. Presentació

La Fundació Bernat Metge és una col·lecció que abasta més de 700 anys de la cultura occidental, des del s.V aC. fins al s.II dC., i que comprèn les obres més importants de la història, la literatura i el pensament del món grecoromà.

Nascuda de la iniciativa privada, ha continuat així durant vuitanta-sis anys i és un exemple paradigmàtic de l'acció de la societat civil, tant pel que fa a la seva fonamentació com a la difusió de la cultura catalana.

Els gèneres que presenten les seves obres són la narrativa, la història, el teatre o la poesia. En teatre ens ofereix un destacat assortiment de tragèdies i comèdies. Pel que fa a les comèdies en trobem tant d'autors grecs –Aristòfanes- com de llatins -Plaute i Terenci-. El fons de tragèdies està esplèndidament representat pels tràgics grecs Èsquil, Sòfocles i Eurípides. La història ens la transmeten autors com Xenofont, Cèsar o Tàcit. D'altra banda, la poesia està representada en els seus diferents gèneres per noms tant indiscutibles com Homer, Virgili, Píndar, Catul, Baquílides, Marcial, Horaci, Ovidi o Cal·límac.

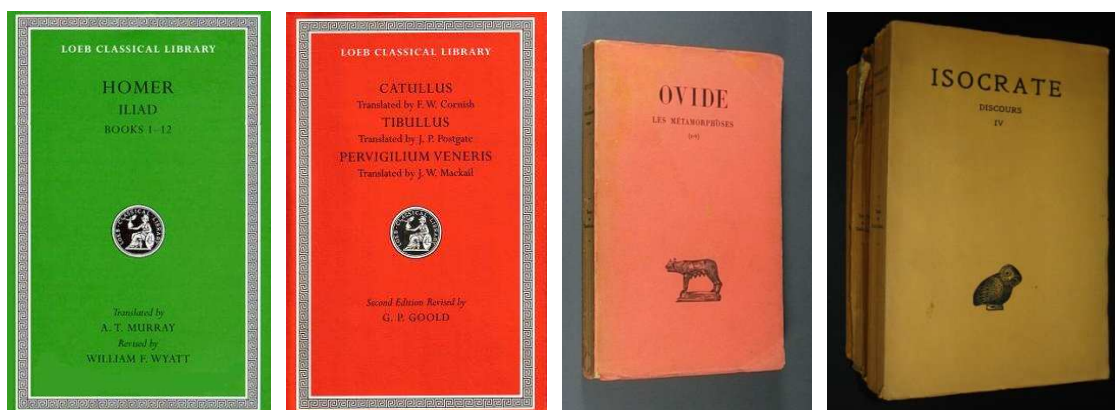
Com aquesta col·lecció està escrita en català, el seu principal volum de vendes es limita territorialment a Catalunya, tot i que la seva exposició a la xarxa i iniciatives com ara la Fira de Frankfurt obren internacionalment el producte, fent-lo més conegut i proper a països tradicionalment interessats en la cultura grecolatina, com ara França, Itàlia, Alemanya o el Regne Unit.

Aquesta col·lecció, només comparable a la francesa Guillaume Budé³⁵ i l'anglesa Loeb Classical Library³⁶, és considerada modèlica tant per la pulcritud de la seva impressió com per

³⁵ La Biblioteca Clàssica Loeb és una col·lecció de llibres, publicats per Harvard University Press, que conté obres importants de la literatura grega i llatina antiga fet per a fer accessible el text al major públic possible, la presentació del text grec o llatí original en les pàgines de l'esquerra, i la traducció literal a la pàgina dreta.

La sèrie va ser creada i finançada inicialment per James Loeb sense ànim de lucre. Els primers volums van ser editats per TE Page, la WHD Rouse, i Edward Capps, i publicats per William Heinemann des del 1912, ja amb el seu distintiu color verd (per al text grec) i vermell (per al text llatí) amb enquadernacions de tapa dura. Des

la qualitat de les seves traduccions al català fetes per filòlegs i poetes de reconegut prestigi com Carles Riba, Joan Crexells, Miquel Dolç, Carles Cardó, Josep Verges, etc.

(Fig. 1) Llibres de la Loeb Classical Library i de l'Associació Guillaume Budé.

6.1.1. Descripció dels volums

Aquestes edicions porten el text original a les pàgines parell i la traducció a les imparell; i a més a més incorpora introduccions, notícies preliminars, notes i aparell crític del text clàssic.

d'aleshores, el nombre de títols ha augmentat bastant, i les primeres traduccions s'han revisat en diverses ocasions. En els darrers anys, això ha inclòs l'eliminació de les censures d'edicions anteriors, que s'utilitzaven per amagar les referències homosexuals. Actualment les edicions segueixen finançant beques d'estudiants de postgrau a la Universitat de Harvard.

Els llibres de la Loeb Clàssical Library contenen un aparell crític mínim, i no estan destinats al gran públic. Sempre s'intenta que el traductor faci la traducció el més literal possible.

³⁶ La Associació Guillaume Budé va ser fundada l'any 1917 per quatre filòlegs (Maurice Croiset, Paul Mazon, Louis Bodin i Alfred Ernout) amb la intenció de publicar i traduir els autors clàssics grecs i llatins que fins al moment havien dominat les traduccions angleses i alemanyes. Va prendre el seu nom en homenatge a l'humanista del segle XVI Guillaume Bude.

El llançament de la col·lecció es va fer l'any 1919 des de l'universitat de França. El símbol que s'utilitza per a la sèrie llatina és el de la lloba que podem trobar als Museus Capitolins de Roma, mentre que per a la sèrie grega s'utilitza com a símbol un *rython* grec amb forma d'òliba que es troba al Museu del Louvre de París. A part del text original en grec o llatí, podem trobar la traducció en francès del text, una introducció, notes i un aparell crític. A l'actualitat, l'Associació Guillaume Budé es troba dintre de l'editorial *Les Belles Lettres*, des d'on està publicant també la traducció de textos d'autors bizantins i medievals.

El manifest fundacional de Joan Estelrich deixarà clara la descripció física dels volums:

El tipus de volum, és: un text, acompanyat d'introducció i comentaris de conjunt i la traducció catalana davant del text. Del text i de la traducció en farem edicions separades.

Així cada volum vindrà a contenir: el comentari preliminar sobre l'autor, el seu temps, les seves obres, el seu gènere literari, en el primer volum de cada autor o obra que sia continguda en diversos toms; la història resumida del text; l'exposició, resumida en una o dues pàgines, de cada obra o part continguda en el volum; a l'esquerra del lector, el text antic amb notes brevíssimes sobre els passatges que calgui interpretar o remarcar; índex general, al final, del volum o sèrie de volums que compreguin l'autor o obra; en certs casos, a tall d'apèndix, estudis i comentaris especials, índex de noms propis, glosaris, "incipit" de poemes de versos, etc.

El número de cada pàgina serà igual en el text i en la traducció. El volum mig serà d'unes 300 pàgines. El format de 14 x 22 cm. Per les edicions sense text antic, seràn suprimides, únicament les pàgines d'aquest, subsistint la mateixa numeració total.³⁷

(Fig. 2) Joan Estalrich

Actualment es presenten diferents tipus d'edició:

- Rústica: Paper Torres Domènech. Enquadernació rústica. Intonso (les edicions dels últims anys ja vénen amb les pàgines tallades). Orla geomètrica i lletres en color grana i negre en pla i llom.
- Entelada: Paper Torres Domènech. Tela editorial. Orla geomètrica i lletres color grana en pla i llom.

³⁷ Vegeu l'annex 4.3.

- De fil: Edició de luxe. Paper de Fil. Orla geomètrica i lletres en color grana i negre en pla i llom.
- Japonès: Edició destinada a les institucions. Se n'editen pocs exemplars.

(Fig. 3) D'esquerra a dreta: dues edicions rústiques, edició entelada, edició de fil i edició de Japonès.

6.2. Història de la Fundació Bernat Metge

6.2.1. Inicis

Per conèixer la gènesi d'aquesta col·lecció potser cal que ens remuntem a uns quants anys abans de la seva creació. Segons explica l'escriptor Josep Maria de Sagarra a les seves memòries, cap als voltants l'any 1918 Francesc Cambó li va dir:

Si fos algun dia milionari- i pel camí que vaig no ho seré mai, perquè aquí on em veu estic sense un cèntim- si fos milionari alguna vegada, m'agradaria fundar a

*Catalunya alguna cosa important de cara als clàssics, perquè penso que el que més falta fa al nostre país és precisament la lectura dels antics: veritat que m'entén?*³⁸

(Fig. 4) Francesc Cambó

Dos anys després d'aquesta conversa amb Josep Maria de Sagarra, Francesc Cambó, gràcies a la inversió en uns assumptes d'una companyia immobiliària amb la qual va col·laborar com a advocat, va tenir un cop de sort i es va enriquir. Aconseguits els diners, Cambó no va dubtar gens a embarcar-se en la tasca de la difusió dels clàssics. Va encarregar aquesta comesa a Joan Estelrich³⁹, que ja en aquest moment havia estat el seu col·laborador en altres iniciatives.

MEDINA, J.: *Els setanta-cinc anys de la Fundació Bernat Metge*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1998. pàg.10.

³⁹ Nascut a Felantix l'any 1896, inicià els seus primers estudis a Maó, on fundà la *Gaceta de Menorca* (1913). L'any 1914 s'instal·là a Palma, on publicà poemes a *La Aurora* i col·laborà amb *La Vanguardia Balear*. L'any 1917 fundà *La Veu de Mallorca*, des d'on defensava un mallorquinisme catalanista com a única alternativa per a una Mallorca provinciana i castellanitzada. Aquest diari va ser l'òrgan del Centre Regionalista de Mallorca, en el qual militava. Més tard marxà a Barcelona, on col·laboraria amb *La Veu de Catalunya*, i s'afilià a les joventuts de la Lliga Regionalista de Catalunya. Treballà en diverses editorials, com la Gustau Gili i l'Editorial Catalana i col·laborà estretament amb Cambó. Participà en la fundació d'Expansió Catalana l'any 1919, una entitat destinada a difondre internacionalment la cultura catalana. El 1921, Joan March Ordinas, el cridà a Palma per oferir-li fundar i dirigir *El Dia*, un diari creat amb la intenció de renovar el periodisme mallorquí, i que uní intel·lectuals, artistes, nacionalistes i liberals. Al cap de mig any, decidí tornar a Barcelona, on l'any 1922 va

Per portar a terme aquesta empresa es van posar en contacte amb l'associació Guillaume Budé, que en aquells moments feia una tasca semblant a França. Sobre aquest fet Francesc Cambó en diu:

I és seguint el model de la col·lecció Gullaume Budé, que porta el nom d'un humanista francès, que s'escull el nom de la col·lecció que es passarà a dir Fundació Bernat Metge⁴⁰. Això és perquè com diu Lluís Nicolau d'Owler "en Bernat Metge és el nostre primer reneixent i ho és a l'ensem com a escriptor i com a pensador."⁴¹

col·laborar amb Cambó en la creació de la Fundació Bernat Metge, de la que va ser primer director i dirigí fins a la seva mort l'any 1958.

Durant la dictadura del general Primo de Rivera, va ser el responsable d'una campanya de la Lliga Regionalista per difondre internacionalment el problema de Catalunya. També representà la Lliga Regionalista en les organitzacions i els congressos que tractaven el tema de les minories nacionals a Madrid, París i Buenos Aires. Durant la II República va ser elegit diputat de la Lliga Catalana per la província de Girona. Defensà a les Corts Constituents del setembre de 1931 la possibilitat que Mallorca s'unís amb Catalunya. Sent president en funcions de la comissió d'Instrucció Pública del Parlament espanyol entre els anys 1934 i 1935, es va oposar a la separació de Mallorca del districte universitari de Barcelona. Des de l'any 1933, va ser membre del consell de govern de la Lliga Catalana, i a partir de l'any 1934, redactor del setmanari *Després* i va col·laborar a *La Nostra Terra*. L'any 1935, va ser membre de la delegació espanyola enviada a l'Assemblea de la Societat de Nacions, i el juny de 1936 formà part del Comitè d'Enllaç de la Comunitat Cultural Catalano-Balear i signà la Resposta al Missatge dels Catalans. Aquell any era el delegat espanyol a la Comissió de Cooperació Intel·lectual de la Societat de Nacions, i a l'inici de la Guerra Civil es trobava a la ciutat hongaresa de Budapest, on s'organitzava una conferència de la Societat de Nacions. Com Cambó, Joan Estelrich donà suport a les forces aixecades contra el govern de la República, i entre els anys 1937 i 1939, dirigí des de la ciutat de París una publicació anomenada *Occident. Le bi-mensuel franco-espagnol*, i que donava suport al govern de Burgos. Finalitzada la Guerra Civil, tornà a Catalunya, on es dedicà a col·laborar en diverses publicacions com la revista *Destino* i el *Diario de Barcelona*, alhora que continuava amb la seva feina al capdavant de la Fundació Bernat Metge. L'any 1949, dirigí el diari *España* a la ciutat de Tànger (situada a l'antic protectorat espanyol del nord del Marroc). I l'any 1952, va ser nomenat delegat d'Espanya a la Unesco, un càrrec que va ocupar fins a la seva mort.

És autor de molts llibres sobre nacionalisme i minories nacionals, com són: *Per la valoració internacional de Catalunya* l'any 1920, *La qüestió de les minories nacionals* l'any 1929, *La Catalogne et le problème des nationalités* en el 1929, *Catalunya endins* en el 1930 i *Fènix o l'esperit de la Renaixença* l'any 1934.

També és autor d'un assaig sobre literatura que es titula: *Entre la vida i els llibres* de l'any 1926. El 1937, publicà *La persecución religiosa en España*, un al·legat antirepublicà que va ser traduït a molts idiomes. Després de la Guerra Civil va publicar l'any 1948 *Las profecias se cumplen* i el 1949 *La falsa paz*. Va morir l'any 1958 a la ciutat de París.

⁴⁰ Si Budé va ser el primer humanista francès, Metge ho va ser a Catalunya.

⁴¹ CARROGGIO, S.: *Aula Enciclopèdia Educativa Carroggio Llengua i Literatura Catalana*. pàg.265

És a dir, que escullen aquest escriptor perquè històricament és considerat el primer autor a assimilar l'esperit clàssic i les formes humanistes. També adapten els símbols de la col·lecció : l'òliba per a les versions gregues, que en la versió catalana segueix un model més noucentista, i la lloba per a les versions llatines. A partir d'aquí, Estelrich va començar una sèrie d'activitats per tal de promocionar l'obra. El primer acte va ser la formalització de la institució l'any 1922, amb l'edició d'un manifest signat pel mateix Joan Estelrich, titulat *Fundació Bernat Metge "Una col·lecció de clàssics grecs i llatins"*⁴². En aquestes pàgines es justificava la creació d'aquesta col·lecció en la necessitat dels clàssics i del retorn a les humanitats per tal de perfeccionar la llengua catalana mitjançant les traduccions. Un segon apartat descrivia com serien els volums, les normes científiques que calia seguir, com s'havia d'adaptar el text i com havien de ser les traduccions. Finalment dedicà un últim apartat a explicar els tipus d'edicions que es portarien a terme: edició bàsica bilingüe, edició amb només el text original i edició amb la traducció catalana únicament. A continuació es va fer una campanya de captació de subscriptors a la premsa i també es van iniciar una sèrie de *conferències humanistes* en diferents localitats catalanes per tal de donar a conèixer la tasca de la fundació.

En un principi, Joaquim Balcells, que en aquell moment era catedràtic de llatí de la Universitat de Barcelona, es va encarregar de dirigir el vessant llatí. Les seves funcions consistien a fer les revisions crítiques dels textos en llatí que acompanyaven les traduccions i també buscar i preparar gent per què fes aquelles tasques. Com explicà Josep Vergés en el seu moment:

*L'obra visible de Balcells a la Fundació Bernat Metge va ser petita; però la seva obra que no es veia va ser contínua i treballosa, i sobretot fructífera. Revisava els textos llatins, redactava l'apartat crític, corregia les traduccions, ens donava classes a la Fundació sobre aquestes tècniques i ens en parlava a totes hores amb aquell ingenu entusiasme.*⁴³

⁴² Vegeu l'annex 4.3.

⁴³ MEDINA, J.: *Els setanta-cinc anys de la Fundació Bernat Metge*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1998. pàg.10.

(Fig. 5) Joaquim Balcells.

Per dirigir el vessant grec, l'escollit va ser Carles Riba. Sobre això Francesc Cambó va escriure:

*El més preparat que hi havia era Carles Riba, però a aquest li mancava un punt de maduresa. Vaig cridar-lo i en fer-li la proposta que anés a París a completar els seus estudis grecs, es mostrà entusiasmada. Al cap de pocs dies empenia el viatge.*⁴⁴

Després d'ampliar els seus estudis a la Sorbona, a l'Escola d'Alts Estudis i al col·legi de França, Riba va tornar a Catalunya l'any 1925. Així, el 29 de maig d'aquell mateix any, durant l'àpat anual de la Fundació Bernat Metge, Cambó va dir públicament:

*Des d'ara el senyor Carles Riba, que s'ha significat tan bellament en la tasca de revisió, roman vinculat a la Fundació Bernat Metge. A partir de l'any vinent tindrà cura de dues càtedres privades: una elemental i una altra superior.*⁴⁵

Aquesta càtedra va servir per la formació de nous traductors.

Però a la vegada que es portava a terme aquesta tasca d'organització i consolidació, l'obra de la Fundació Bernat Metge va començar a donar fruits amb la publicació del primer llibre *De la Natura*, de Lucreci, traduïda per Joaquim Balcells.

⁴⁴ MEDINA, J.: *Els setanta-cinc anys de la Fundació Bernat Metge*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1998. pàg. 11.

⁴⁵ MEDINA, J.: *Els setanta-cinc anys de la Fundació Bernat Metge* Generalitat de Catalunya, Barcelona 1998. pàg. 8.

(Fig. 6) Primer llibre publicat per la Fundació Bernat Metge.

Segons ens va explicar el senyor Raul Garrigasait, aquesta publicació no va estar exempta de polèmica, ja que els sectors més conservadors i catòlics de la societat es van queixar pel fet que es posés a l'abast del públic una obra que defensava uns ideals epicureistes, que no s'adeien gaire amb la moral de l'època⁴⁶.

I per acabar direm que en aquesta primera etapa, que va de l'any 1923 fins al 1936, es van publicar vuitanta-dos volums, aproximadament uns sis volums per any.

(Fig. 7) Imatge del primer sopar de la Fundació Bernat Metge.

⁴⁶ Vegeu entrevista a R. Garrigasait, annex 1.1.

6.2.3. La guerra civil i la supervivència durant el franquisme

Els efectes de la guerra civil també es van notar en el desenvolupament de la tasca de la Fundació Bernat Metge. La casa de Cambó i les oficines de la fundació a la Via Laietana van ser ocupades per la FAI (la família Cambó explica que, hores d'ara, encara hi ha habitacions del seu domicili on la fusta es veu picotejada perquè van portar gallines i altres animals). La Generalitat, conscient del valor que aquesta institució tenia per a la nostra cultura, va incautar la casa, que estava en molt mal estat, amb l'objectiu de salvar la fundació. Els documents, arxius i materials van ser traslladats a un local provisional i va nomenar a Carles Riba comissari d'apropiació per tal de preservar la institució⁴⁷. Cambó⁴⁸, d'entrada, va estar d'acord, ja que ell tenia clar que un cop finalitzada la guerra la fundació havia de seguir publicant i per això convenia que continués sent privada, per si triomfaven els adversaris de la República. El ritme de publicacions va caure escandalosament, i els sopars anuals es van deixar de celebrar.

L'any 1937 només es publicà el volum VIII de les *Vides Paral·leles* de Plutarc, editat per Carles Riba, però que només va signar amb les seves inicials C. R. L'any 1938, van sortir *Dels Deures* de Ciceró, traduïda per Eduard Valentí. Durant tres anys no hi ha cap publicació. L'any 1939 la seu de la fundació va ser ocupada per soldats franquistes des del mes de gener fins al mes de maig, i que aquests van destruir l'arxiu polític de Francesc Cambó perquè estava escrit en català. Un cop restituïts la seu de la fundació i els despatxos de l'editorial Alpha⁴⁹, encara van haver d'esperar que els donessin permís per a poder reiniciar l'activitat, però quan aquest va arribar només els permetia vendre les publicacions que tinguessin al fons i amb la condició que els noms de col·laboradors com Carles Riba o Ferran Soldevila fossin

⁴⁷ Vegeu entrevista a J. Alberich, annex 1.2.

⁴⁸ Vegeu l'annex 2.

⁴⁹ Va ser creada l'any 1926 per Francesc Cambó i la primera obra que va publicar va ser la *Sinopsi evangèlica* de J. Lagrange l'any 1927, ha publicat *La Bíblia* en catorze volums entre els anys 1928 i 1948 per a la Fundació Bíblica Catalana que més tard va reeditar en un de sol l'any 1969. Més tard va començar a encarregar-se també de les obres de la Fundació Bernat Metge i la primera de totes va ser *De la natura* de Lucreci. Les col·leccions pròpies de l'editorial Alpha són *Monumenta Cataloniae*, que conté materials sobre l'història de l'art català, *Clàssics de tots els temps*, on podem trobar traduccions d'autors com Homer, Shakespeare, Petrarca, Virgili o Dante. També cal destacar l'edició de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, la biografia de Francesc Cambó escrita per Jesús Pabón i les *Memòries*, escrites entre els anys 1876 i 1936 i que es va publicar l'any 1981, i *Meditacions*, escrita entre els anys 1936 i 1946 i que va ser publicada l'any 1982, totes dues obres de Cambó.

reemplaçats per les inicials. Entre els anys 1939 i 1946 només es va publicar, al 1942, el IX volum de *Vides Paral·leles* de Plutarc traduït per Carles Riba però només destinat als subscriptors i amb cap signatura per tal de protegir al traductor, que no era ben vist pel règim franquista a causa de la seva col·laboració amb la Generalitat republicana quan li va encomanar la protecció de la fundació.

Tant Joan Estelrich⁵⁰ com Francesc Cambó, que de mica en mica s'anaven integrant dintre del règim franquista, van anar fent contactes per a poder aconseguir que l'Institució tornés a ser operativa. Hi ha autors que diuen que fins i tot Cambó es va oferir per patrocinar una col·lecció semblant en castellà, que no va tirar endavant per falta de subscriptors. Joan Estelrich, per la seva part, va aconseguir el permís de les autoritats per continuar editant. Sobre aquest fet, els nostres entrevistats ens han explicat l'anècdota següent: es diu que aquest permís el va aconseguir demanant que li deixessin editar fins que finalitzés la col·lecció, perquè quan acabessin de traduir els clàssics la tancarien⁵¹.

La Fundació va tornar a iniciar la feina l'any 1943, al poc temps que Carles Riba regressés de l'exili a França i es tornés a reincorporar amb Joan Estelrich continuant com a director des de París. Un cop assolida la continuïtat de la col·lecció l'any 1946, quan semblava que els problemes s'havien resolt, van aparèixer les primeres publicacions. L'any 1947, de sobte, quan Francesc Cambó anava a tornar a Catalunya, el mecenes va morir inesperadament a la ciutat argentina de Buenos Aires. La seva filla Helena Cambó va agafar el testimoni i va continuar recolzant la iniciativa cultural del seu pare. És en aquell temps que Salvador Millet començà a portar la gerència de l'editorial Alpha, que en aquell moment només disposava d'un comptable, un venedor de llibres i dues mecanògrafes. Per intentar remuntar la situació va convertir-la en societat anònima. Millet va revalorar l'estoc i va intentar recuperar els subscriptors que s'havien perdut i aconseguir-ne de nous a partir dels corredors de llibres Jordi Elies i Lluís Llobet. Amb la venda dels estocs s'aconseguien ingressos per tal de finançar la Fundació⁵². Els volums publicats durant aquest temps van ser publicats sense demanar permís, usant el que havia obtingut Estelrich dient *que tancarien quan finalitzessin*

⁵⁰ J. Estelrich va ser l'ambaixador del règim franquista a la Unesco des de l'any 1954 fins a la seva mort.

⁵¹ Vegeu entrevistes a R. Garrigassait i a J. Alberich, annexos 1.1. i 1.2.

⁵² A partir d'aleshores els recursos econòmics sortiran de la Fundació mateixa.

la col·lecció. Mentrestant, Carles Riba ocupava la plaça de director efectiu i s'encarregava de revisar les traduccions i de coordinar els diferents col·laboradors.

L'any 1951, Helena Cambó va contraure matrimoni amb Ramon Guardans i aquest també es va implicar activament en la defensa i administració del llegat de Cambó. El novembre del mateix any es va celebrar el vint-i-cinquè aniversari de la Fundació, acte que es va acabar convertint en un homenatge a Francesc Cambó.

L'any 1957, la gerència de la Fundació va passar de Salvador Millet a Ramon Guardans, ja que el primer considerava que com l'editorial Alpha ja no era una fundació calia ampliar el seu mercat, i el gendre de Cambó no compartia la seva opinió.

La direcció general va seguir en mans de Joan Estelrich fins a la seva mort l'any 1958, moment en què el va reemplaçar Carles Riba. La mort del poeta l'any següent va posar de manifest la necessitat d'una direcció formada per una junta d'hel·lenistes i llatinistes que tinguessin cura de tots els aspectes científics i literaris de cada volum.

El gener de l'any 1960 va quedar constituït el primer consell directiu que va ser format pels hel·lenistes Josep Alsina i Joan Petit (substituït per l'hel·lenista Jaume Berenguer després de la seva mort l'any 1964) i els llatinistes Miquel Dolç i Josep Verges, comptant amb l'assessorament tècnic de Joan Baptista Solervicens fins a la seva mort l'any 1962.

De mica en mica es va anar tornant a la normalitat i el ritme de publicació va tornar a ser d'uns sis volums anuals. Però durant els anys 60 s'entrà en un cert decaïment, ja que hi va haver una mancança de col·laboradors, als quals no es podien retenir perquè les retribucions eren molt baixes. És potser en aquesta època que es va perdre la intenció inicial de portar una tasca divulgativa popularitzadora. La seva difusió es va reduir als especialistes i al món universitari. Els llibres es van distribuir a tres o quatre llibreries de Barcelona i una de Madrid. Les edicions exhaurides no es van reeditar i calia buscar els volums a les llibreries de vell. Intel·lectuals com Carles Miralles⁵³ van acusar la Fundació de ser "*la gran desconeguda*" del món cultural català i als seus responsables de no portar a terme una tasca divulgativa que permetés recuperar els subscriptors perduts.

⁵³ MIRALLES, C.: "Elegia per a la Nostra biblioteca de clàssics antics", *Serra d'Or* octubre de 1967 Pàgs. 52-54.

Durant l'últim mig segle la cara visible de la fundació ha estat Ramon Guardans. Aquest, des del seu matrimoni amb Helena Cambó Mallol, ha estat el secretari general del consell de la fundació.

El gener de l'any 2000, juntament amb la seva dona Helena, va decidir crear l'Institut Cambó. Aquesta decisió venia donada pel fet que aquesta parella havia tingut catorze fills i això va fer que el matrimoni Guardans Cambó s'adonés que la direcció no podia ser unipersonal. El mateix R. Guardans ens ho explicà en una entrevista publicada a la revista Serra d'Or⁵⁴:

Aquest gener passat es va crear l'Institut Cambó. Què us va impulsar a crear aquesta nova institució?

Encara que naturalment d'acord amb la meua muller, la iniciativa i la inquietud d'aquest projecte són més aviat meves, ja que, en definitiva, sóc el gran de la parella. Sigui com sigui, la meua dona i jo vam arribar a la conclusió que si realment volíem que les obres del meu sogre continuessin i la seva imatge fos mantinguda, difosa i posada com a exemple quan desapareguéssim nosaltres, calia fer alguna cosa. No teníem, en absolut, cap garantia d'una acció coordinada per la senzilla raó de que teníem catorze fills, que n'hi ha set de casats, és a dir, vint-i-un, que amb els quinze néts corresponents(i encara pot haver-n'hi més!), fan trenta-sis! És clar, moure això, fer que enmig d'aquesta diversitat de parers es mantingui una continuïtat, que s'hi posin els mitjans, que es continuï fent tot el que s'ha de fer, tot això és francament difícil. Per aquest motiu vam creure que calia institucionalitzar-ho i deixar-ho tot ben establert i ordenat. La idea inicial, doncs, parteix d'aquesta necessitat evident.

Quins són els objectius principals que s'ha marcat l'Institut Cambó?

L'Institut té una finalitat més àmplia i potser més profunda que la de les fundacions que engloba. Hem cregut que s'havia d'organitzar en dues grans branques. En primer lloc, anar continuant, amb dignitat, el que Cambó va deixar. En aquest sentit, la Fundació Bernat Metge va funcionant perfectament, amb sis volums cada any, és a dir, a hores d'ara, cent quinze volums publicats, tots fets amb una alta exigència de

⁵⁴ SARDÀ, Z.: "Ramon Guardans, la custòdia fidel d'un mecenatge", *Serra d'Or*, número 486. Juny 2000. Pàgs. 17-23.

qualitat. Val a dir que, actualment, som una de les tres úniques fundacions dedicades a aquesta feina. En realitat, som quatre, però la francesa, la Guillaume Budé, va pel pedregar. De fet, vives, som l'alemanya, l'anglesa i nosaltres. En castellà, hi ha la Gredos, però no publica el doble text. (...)

(Fig. 8) Ramon Guardans en el moment de rebre la Creu de Sant Jordi l'any

Cal destacar que aquest patronat implica a personalitats rellevants de la societat civil catalana com poden ser Miquel Roca, Montserrat Nebrera o, actualment, el periodista Lluís Foix.

L'any 2007, com a conseqüència de la mort de Ramon Guardans, Helena Cambó passa a ser la presidenta honoraria i el seu fill gran, Francesc Guardans Cambó, pren la vicepresidència executiva.

6.3. L'obra de la Fundació Bernat Metge

6.3.1. Selecció d'autors i traductors

Joan Estelrich, en el manifest publicat a *La Revista* l'any 1922, presenta el següent plantejament sobre quins seran els criteris de selecció⁵⁵:

Departirem la nostra empresa en dues grans col·leccions: grega i llatina. Eixamplarem el sentit donat ordinàriament als clàssics, incloïnt-hi els principals autors cristians dels primers segles.

⁵⁵ Vegeu l'annex 4.2.

Per començar publicarem els textos verament clàssics i principals. En segon terme, els dels autors cristians. Després els d'ordre secundari. Més tard, si la empresa continua, els tractats tècnics o científics. Donarem preferència també a les obres integres i plenes de vida, sense excloure, però, certes obres fragmentàries de valor excepcional; sobretot els fragments lírics que ens revelen els papirus recentment estudiats hauran de figurar-hi indiscutiblement.

En la nostra entrevista amb el senyor Raül Garrigasait, li vam preguntar quins eren els criteris de selecció per tal d'escollir les obres a publicar i els traductors que les durien a terme. Ell ens va dir que per a fer la selecció, el consell directiu de la FBM segueix basant-se en els criteris fundacionals que observem més amunt. Actualment el consell de direcció decideix quines són les obres que s'han de publicar, i un cop decidit l'autor i el títol, s'ofereix la feina a un traductor concret. Així, generalment, les obres publicades són un encàrrec. En alguna ocasió excepcional, sobretot en el cas d'obres fragmentàries, s'han aprofitat traduccions derivades de treballs de recerca relacionats amb tesis doctorals.

Les obres publicades es divideixen principalment en narrativa, teatre, prosa i història. En la narrativa es poden trobar tant de grega com de llatina. El teatre es divideix en comèdies i tragèdies. Les comèdies són tant llatines com gregues, mentre que les tragèdies acostumen a ser majoritàriament gregues. La poesia és majoritàriament llatina.

Tot i que els llibres s'han publicat sense separació entre diferents sèries temàtiques, hom pot classificar els títols de la col·lecció en funció del camp del coneixement que tracten: filosofia grega i llatina (54 llibres), història grega (72 llibres), història llatina (65 llibres), literatura grega (47 llibres) i literatura llatina (105 llibres).

A continuació detallarem alguns dels títols més rellevants de les diferents sèries.

6.3.1.1. Història grega

- Demòstenes (Atenes 384 aC.- Calauria 322 aC.). Va ser un dels oradors més importants de la història clàssica i un important polític i estrateg atenenc.

- *Arengues*, vol. I (*Sobre les simmòries. Pel megalopolites. Primera filípica. Per la llibertat dels rodís. Sobre l'organització financera. Olintíiques*) núm. 60, *Arengues*, vol. II (*Sobre la pau. Segona filípica. Sobre l'Halonnès. Sobre la qüestió del Quersonès. Tercera filípica*) núm. 97, *Arengues*, vol. III i últim (*Quarta filípica. Lletra de Filip. Rèplica a la lletra de Filip. Sobre el tractat amb Alexandre*) núm. 102, Traducció: Joan Petit.
- *Discursos polítics*, vol. I (*Contra Androcíó. Contra Lèptines*) núm. 232, *Discursos polítics*, vol. II (*Contra Timòcrates*) núm. 234, *Discursos polítics*, vol. III (*Contra Mídias*) núm. 236, *Discursos polítics*, vol. IV (*Contra Aristòcrates*) núm. 240, *Discursos polítics*, vol. V (*Sobre l'ambaixada fraudulenta*) núm. 242, *Discursos polítics*, vol. VI (*Sobre la corona*) núm. 248, *Discursos polítics*, vol. VII i últim (*Contra Aristogítón*) núm. 252, *Discursos civils*, vol. I (*Contra Àfob. Contra Onètor*) núm. 259, *Discursos civils*, vol. II (*Contra Zenòtemis. Contra Apaturi. Contra Formió. Contra Làcrit. A favor de Formió. Contra Pantènet. Contra Nausímac i Xenopites*) núm. 265, *Discursos civils*, vol. III (*Contra Beot. Contra Espúdias. Contra Fenip. Contra Macàrtat. Contra Leòcares*) núm. 280, *Discursos civils*, vol. IV (*Contra Everg i Mnesibul. Contra Olimpiodor. Contra Timoteu. Contra Pòlicles. Sobre la corona trieràrquica. Contra Cal·lip. Contra Nicòstrat. Contra Conó*) núm. 281, *Discursos civils*, vol. V i últim (*Contra Càl·licles. Contra Dionisodor. Contra Eubúlides. Contra Teòcrines. Contra Neera*) núm. 282, Traducció: Joan Petit.
- Plutarc (Queronea 46 – ? 127). Historiador i assagista grec que va viure a l'època grega sota domini romà. És conegut majoritàriament per la seva col·lecció de biografies de personatges grecs i romans titulada *Vides paral·leles*.
 - *Vides paral·leles*, vol. I (*Teseu i Ròmul*) núm. 18, *Vides paral·leles*, vol. II (*Soló i Públicola. Temístocles i Camil*) núm. 21, *Vides paral·leles*, vol. III (*Aristides i Marc Cató. Cimó i Lucul·le*) núm. 27, *Vides paral·leles*, vol. IV (*Pèricles i Fabi Màxim. Nícias i Crassus*) núm. 30, *Vides paral·leles*, vol. V (*Coriolà i Alcibíades. Demòstenes i Ciceró*) núm. 36, *Vides paral·leles*, vol. VI (*Foció i Cató el Jove. Dio i Brutus*) núm. 74, *Vides paral·leles*, vol. VII (*Emili Paulus i Timoleont. Èumenes i Sertori*) núm. 81, *Vides paral·leles*, vol. VIII (*Filopemen i Tit Flaminí. Pelòpidas i Marcel*) núm. 83, *Vides paral·leles*, vol. IX (*Alexandre i Cèsar*) núm.

85, *Vides paral·leles*, vol. X (*Demetri i Antoni*) núm. 42, *Vides paral·leles*, vol. XI (*Pirros i Mari. Aratos*) núm. 52, *Vides paral·leles*, vol. XII (*Artaxerxes. Agis i Cleòmenes. Tiberi i Gaius Grac*) núm. 59, *Vides paral·leles*, vol. XIII (*Licurg i Numa. Lisandre i Sul·la*) núm. 66, *Vides paral·leles*, vol. XIV (*Agesilau i Pompeu*) núm. 69, *Vides paral·leles*, vol. XV i últim [(*Apèndix*): *Galba i Otó*] núm. 88, Traducció: Carles Riba.

- Polibi (Megalòpolis 205 aC.- ? 120 aC.). Historiador i assessor militar grec. Va col·laborar amb Corneli Escipió a la caiguda de Cartago.

– *Història*, vol. I (llibre I) núm. 39, *Història*, vol. II (llibres II-LX- CXVIII-IV, I-XXXVII) núm. 46, *Història*, vol. III (llibres III, L-IV, XXXVII) núm. 75, *Història*, vol. IV (llibres IV-XXXVIII-V) núm. 79, *Història*, vol. V (llibres VI-VIII) núm. 149, *Història*, vol. VI (llibres IX-X) núm. 158, *Història*, vol. VII (llibres XI-XII) núm. 167, *Història*, vol. VIII (llibres XIII-XVI) núm. 215, *Història*, vol. IX (llibres XVIII-XXI) núm. 219, *Història*, vol. X (llibres XXII-XXIX) núm. 224, *Història*, vol. XI (llibres XXX-XXXVII) núm. 228, *Història*, vol. XII i últim (llibres XXXVIII-XXXIX) núm. 243, Traducció: Antoni Ramon i Manuel Balasch.

- Tucídides (Àlimos 460 aC.– ? 400 aC.). Historiador i estrateg grec de la guerra del Peloponnès.

– *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. I (llibre I) núm. 107, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. II (llibre II) núm. 113, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. III (llibre III) núm. 116, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. IV (llibre IV) núm. 126, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. V (llibre V) núm. 174, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. VI (llibre VI) núm. 202, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. VII (llibre VII) núm. 209, *Història de la Guerra del Peloponnès*, vol. VIII i últim (llibre VIII) núm. 220, Traducció: Jaume Berenguer i Manuel Balasch.

- Xenofont (Atenes 428 aC - Atenes 350 aC). Escriptor, historiador i militar grec. És famós pels seus textos sobre la cultura i la història gregues.

– *L'expedició dels deu mil*, vol. I (llibres I-II) núm. 168, *L'expedició dels deu mil*, vol. II (llibres III-IV) núm. 200, *L'expedició dels deu mil*, vol. III i últim (llibres VI-VII) núm. 208, Traducció: Francesc J. Cuartero

6.3.1.2. Filosofia grega i llatina

- Lucreci (94 aC.-51 aC.). Filòsof i poeta d'origen llatí. És l'autor de l'obra *De La Natura*, la primera obra publicada per la Fundació Bernat Metge.

– *De la natura*, vol. I (llibres I-III) núm. 1, *De la natura*, vol. II i últim (llibres IV-VI) núm. 31, Traducció: Joaquim Balcells.

- Plató (Atenes 427 aC. - Atenes 347 aC.). Va ser un dels filòsof més influents de la Grècia clàssica. Va ser deixeble de Sòcrates i mestre d'Aristòtil.

– *Diàlegs*, vol. I (*Defensa de Sòcrates. Critó. Eutífron. Laques*) núm. 6, *Diàlegs*, vol. II (*Càrmides. Lisis. Protàgoras*) núm. 13,; *Diàlegs*, vol. III (*Ió. Hípias Menor. Hípias Major. Eutidem*) núm. 34, *Diàlegs*, vol. IV (*Cràtil. Menexen*) núm. 104, *Diàlegs*, vol. V (*Menó. Alcibiades*) núm. 119, *Diàlegs*, vol. VII (*Fedó*) núm. 144, *Diàlegs*, vol. VI (*El convit*) núm. 223, *Diàlegs*, vol. VIII (*Gòrgias*) núm. 239, *Diàlegs*, vol. IX (*Fedre*) núm. 250, *Diàlegs*, vol. X [*La República* (llibres I-IV)] núm. 258, *Diàlegs*, vol. XI [*La República* (llibres V-VII)] núm. 263, *Diàlegs*, vol. XII [*La República* (llibres VIII-X)] núm. 273, *Diàlegs*, vol. XIII (*Parmènides*) núm. 278, *Diàlegs*, vol. XIV (*Teetet*) núm. 290, *Diàlegs*, vol. XV (*El sofista*) núm. 300, *Diàlegs*, vol. XVI (*El polític*) núm. 301, *Diàlegs*, vol. XVII (*Fileb*) núm. 305, *Diàlegs*, vol. XVIII (*Timeu. Crítias*) núm. 317, Traducció: Joan Crexells, Carles Riba, Jaume Serra Hunter, Jaume Olives, Eulàlia Presas, Manuel Balasch i Josep Vives.

- Sèneca (Còrdova 4 aC. - Roma 65 dC). Filòsof, polític i dramaturg llatí.

– *Lletres a Lucili*, vol. I (llibres I-V) núm. 35, *Lletres a Lucili*, vol. II (llibres VI-IX) núm. 38, *Lletres a Lucili*, vol. III (llibres X-XV) núm. 45, *Lletres a Lucili*, vol. IV i últim (llibres XVI-XX) núm. 57, Traducció: Carles Cardó.

- *Qüestions naturals*, vol. I (llibres I-II) núm. 121, *Qüestions naturals*, vol. II (llibres III-IV) núm. 122, *Qüestions naturals*, vol. III i últim (llibres V-VII) núm. 132, Traducció: Carles Cardó.

6.3.1.3. *Literatura Llatina*

- Marcial (Bílbilis 40- Roma 104). Poeta llatí, nascut a Hispània. És conegut pels seus llibres d'epigrames.

- *Epigrames*, vol. I (*Espectacles* llibres I-IV) núm. 92, *Epigrames*, vol. II (llibres V-VII) núm. 103, *Epigrames*, vol. III (llibres VIII-X) núm. 114, *Epigrames*, vol. IV (llibres XI-XII) núm. 131, *Epigrames*, vol. V i últim (llibres XIII-XIV) núm. 133, Traducció: Miquel Dolç.

- Ovidi (Sulmona 43 aC.-Constanta 17dC.). Poeta llatí. Escrivia sobre temes d'amor, dones abandonades i transformacions mitològiques. Juntament amb Virgili i Horaci, se'l considera un del tres millors poetes llatins.

- *Les metamorfosis*, vol. I (llibres I-V) núm. 40, *Les metamorfosis*, vol. II (llibres VI-X) núm. 49, *Les metamorfosis*, vol. III i últim (llibres XI-XV) núm. 62, Traducció: Adela Mª Trepà i Anna Mª de Saavedra.

- Plaute (Sarsina 254 aC -Roma 184 aC.). Comediògraf llatí.

- *Comèdies*, vol. I (*Amfitrió. La comèdia dels ases*) núm. 71, *Comèdies*, vol. II (*La comèdia de l'olla. Les baquis*) núm. 76, *Comèdies*, vol. III (*Els captius. Càsina*) núm. 78, *Comèdies*, vol. IV (*La comèdia del cistellet. El corc*) núm. 82, *Comèdies*, vol. V (*Epídic. Els dos Menecmes*) núm. 87, *Comèdies*, vol. VI (*El mercader. El militar fanfarró*) núm. 91, *Comèdies*, vol. VII (*L' ànima en pena*) núm. 101, *Comèdies*, vol. VIII (*El persa. El cartaginès*) núm. 105, *Comèdies*, vol. IX (*Pseudolus*) núm. 110, *Comèdies*, vol. X (*Rudens*) núm. 111, *Comèdies*, vol. XI (*Esticus. Les tres monedes*) núm. 118, *Comèdies*, vol. XII i últim (*El malcarat. La maleta*) núm. 136, Traducció: Marçal Olivar.

- Quintilià (Calagurris 35- Roma 95). Retòric llatí. Va ser nomenat cònsol per l'emperador Domicià i va ser mestre de Plini el Jove.

– *Institució oratòria*, vol. I (llibre I) núm. 142, *Institució oratòria*, vol. II: llibre II núm. 151, *Institució oratòria*, vol. III (llibre III-IV) núm. 245, *Institució oratòria*, vol. IV (llibre V) núm. 331, *Institució oratòria*, vol. V (llibre VI) núm. 333, Traducció: Josep M. Casas i Homs, Jordi Pérez Durà i Miquel Dolç.

- Terenci (Cartago 184 aC - 159 aC). Escriptor de comèdies llatí d'origen magrebí. Tot i ser esclau, el seu amo, el senador Terentius Lucanus, li va proporcionar una acurada educació i posteriorment el va alliberar.

– *Comèdies*, vol. I (*Àndria. El botxí de si mateix*) núm. 80, *Comèdies*, vol. II (*L'eunuc*) núm. 120, *Comèdies*, vol. III (*Formió*) núm. 127, *Comèdies*, vol. IV (*La sogra. Els germans*) núm. 134, Traducció: Pere Coromines i Joan Coromines.

- Virgili (Andes 70 aC.- Bríndisi 19 aC.). Poeta llatí. Les seves obres més conegudes són *les Bucòliques*, *les Geòrgiques* i *l'Eneida*.

– *Eneida*, vol. I (llibre I-III) núm. 183, *Eneida*, vol. II (llibres IV-VI) núm. 193, *Eneida*, vol. III (llibres VII-IX) núm. 199, *Eneida*, vol. IV i últim (llibres X-XII) núm. 201, Traducció: Miquel Dolç.

6.3.1.4. Literatura grega

- Aristòfanes (Kudathenaium 448 aC. - ? 380 aC.). Comediògraf grec. Les seves obres van despertar dures crítiques moltes vegades, ja que es burlava dels personatges famosos d'Atenes.

– *Comèdies*, vol. I (*Els acarnesos*) núm. 171, *Comèdies*, vol. II (*Els cavallers. Les bromes*) núm. 177, *Comèdies*, vol. III (*Les vespes. La pau*) núm. 181, *Comèdies*, vol. IV (*Els ocells. Lisístrata*) núm. 185, *Comèdies*, vol. V (*Les tesmofòries. Les granotes*) núm. 190, *Comèdies*, vol. VI i últim (*Les assembleistes. Plutus*) núm. 197, Traducció: Manuel Balasch.

- Èsquil (Eleusis 525 aC.- Gela 456 aC.). Dramaturg grec considerat el creador de la tragèdia grega.

– *Tragèdies*, vol. I (*Les suplicants. Els perses*) núm. 64, *Tragèdies*, vol. II (*Els set contra Tebes. Prometeu encadenat*) núm. 67, *Tragèdies*, vol. III i últim (*L'Orestea*) núm. 72, Traducció: Carles Riba.

- Homer (va viure en el s.VIII aC.). Poeta èpic grec considerat el pare de la literatura Occidental. Les seves obres més conegudes són la *Ilíada* i la *Odissea*.

– *Ilíada*, vol. I (cants I-IV) núm. 350, *Ilíada*, vol II (cants V-VIII), núm. 358, Traducció: Montserrat Ros.

- Píndar (Cinocèfals 522 aC.- Argos 438 aC.). Poeta grec. És considerat un dels grans artistes de la lírica coral.

– *Odes*, vol. I (*Olímpiques I-V*) Traducció: núm. 124, *Odes*, vol. II (*Olímpiques VI-XIV*) núm. 129, *Odes*, vol. III (*Olímpiques I-XIV*) núm. 283, *Odes*, vol. IV (*Pítiques I-XII*) núm. 284, *Odes*, vol. V (*Nèmees I-XI. Ístmiques I-IX*) núm. 285, Traducció: Joan Triadú i Manuel Balasch.

- Sòfocles (Colona Hípica 496 aC. – Atenes 406 aC.). Dramaturg grec. És considerat un dels tres millors dramaturgs de la Grècia clàssica juntament amb Èsquil i Eurípides.

– *Tragèdies*, vol. I (*Les dones de Traquis. Antígona*) núm. 100, *Tragèdies*, vol. II (*Àiax. Èdip rei*) núm. 130, *Tragèdies*, vol. III (*Electra. Filoctetes*) núm. 140, *Tragèdies*, vol. IV i últim (*Èdip a Colonos. Els sàtirs rastrejadors*) núm. 153, Traducció: Carles Riba i Manuel Balasch.

6.3.1.5. Història llatina

- Cèsar (Roma 100 aC. - Roma 44 aC.). Historiador, general i polític romà. Va conquerir tota la Gàl·lia i part de Britània. Va ser nomenat dictador vitalici i va ser assassinat per un grup de senadors que li eren contraris.

– *Guerra de les Gàl·lies*, vol. I (llibres I-III) núm. 189, *Guerra de les Gàl·lies*, vol. II (llibres IV-VI) núm. 191, *Guerra de les Gàl·lies*, vol. III i últim (llibres VII-VIII) núm. 195, Traducció: Joaquim Icart

- Ciceró (Arpí 106 aC.- Formia 43 aC.). Polític, filòsof, escriptor i orador de l'antiga Roma. La seva vida és coneguda gràcies a Plutarc. Es va oposar que Marc Antoni succeís a Cèsar en el poder i es va posicionar a favor d'Octavi August. Va ser assassinat per uns partidaris de Marc Antoni.

– *Discursos*, vol. I (*En defensa de Quinti, de Rosci Amerí, de Rosci Comediant, de Tul·li*) núm. 4, *Discursos*, vol. II (*Contra Quint Cecili, Primera acció contra Verres, Segona acció: La pretura urbana*) núm. 89, *Discursos*, vol. III (*Segona acció contra Verres: La pretura de Sicília*) núm. 98, *Discursos*, vol. IV (*Segona acció contra Verres: El blat*) núm. 99, *Discursos*, vol. V (*Segona acció contra Verres: Les imatges*) núm. 106, *Discursos*, vol. VI (*Segona acció contra Verres: Els suplicis*) núm. 108, *Discursos*, vol. VII (*Defensa de Marc Fonteï. Defensa d'Aulus Cecina*) núm. 115, *Discursos*, vol. VIII (*Sobre el comandament de Gneu Pompeu. Defensa d'Aulus Cluenci*) núm. 143, *Discursos*, vol. IX (*Sobre la llei agrària. Defensa de Gai Rabiri*) núm. 154, *Discursos*, vol. X (*Catilinàries*) núm. 188, *Discursos*, vol. XI (*Discurs de gratitud al senat. Discurs de gratitud al poble. Sobre la seva casa. Sobre la resposta dels harúspexs*) núm. 293, *Discursos*, vol. XII (*Defensa de Publi Sul·la. Defensa de Luci Flac*) núm. 255, *Discursos*, vol. XIII (*Defensa de Luci Licini Murena. Defensa d'Àrquias*) núm. 279, *Discursos*, vol. XIV núm. 349, *Discursos*, vol. XX (*Filípiques I-II*) núm. 329, *Discursos*, vol. XX (*Filípiques III-IX*) núm. 336, *Discursos* vol. XXII, i últim núm. 343, Traducció: Llorenç Riber, Josep Vergés, Oliveri Nortes, Dolors Condom, Joaquim Icart i Joan Bellés Sallent.

– *Història d'Alexandre el Gran*, vol. I (llibres I-IV) núm. 14, *Història d'Alexandre el Gran*, vol. II (llibres V-VII) núm. 20, *Història d'Alexandre el Gran*, vol. III i últim (llibres VIII-X) núm. 77, Traducció: Josep Vergés i Manuel de Montoliu.

- Suetoni (Roma 70 - ? 126) escriptor romà de l'època imperial. Va treballar per a l'Emperador Adrià des del nomenament d'aquest com a cèsar fins a l'any 122 en que va perdre el favor reial.

– *Vides dels dotze cèsars*, vol. I (*Cèsar*) núm. 162, *Vides dels dotze cèsars*, vol. II (*August*) núm. 165, *Vides dels dotze cèsars*, vol. III (*Tiberi. Calígula*) núm. 169, *Vides dels dotze cèsars*, vol. IV (*Claudi. Neró*) núm. 172, *Vides dels dotze cèsars*,

vol. V i últim (*Galba. Otó. Vitel·li. Vespasià. Tit. Domicià*) núm. 178, Traducció: Joaquim Icart.

- Tàcit (Interanmas 56 - ? 118), historiador i polític romà. Va ocupar els càrrecs de senador, cònsol i governador.

– *Annals*, vol. I (llibres I-II) núm. 47, *Annals*, vol. II (llibres III-IV) núm. 155, *Annals*, vol. III (llibres V-VI, XI) núm. 166, *Annals*, vol. IV (llibres XII-XIII) núm. 170, *Annals*, vol. V (llibres XIV-XV) núm. 173, *Annals*, vol. VI i últim (llibre XVI) núm. 176, Traducció: Ferran Soldevila i Miquel Dolç.

– *Històries*, vol. I (llibre I) núm. 93, *Històries*, vol. II (llibre II) núm. 95, *Històries*, vol. III (llibre III) núm. 123, *Històries*, vol. IV i últim (llibres IV-V) núm. 146, Traducció: Traducció: Marià Bassols de Climent, Josep M. Casas i Homs i Miquel Dolç.

6.3.2. *Traductors*

Donada la gran qualitat del gran nombre de traductors que han col·laborat amb la Fundació Bernat Metge, se'ns fa difícil fer una selecció dels més importants. Ho hem intentat i hem demanat a diferents filòlegs clàssics, però cadascú fa la seva selecció basant-se en diferents criteris, ja sigui l'autor traduït, el model de català que utilitzen o la relació personal que han mantingut amb ells. Però certament hem de destacar que en aquest llistat acostumen a repetir-se determinats noms: Carles Riba, Joaquim Balcells, Francesc Cuartero, Jaume Medina, Miquel Dolç, Josep Vergés, Manuel Balasch, Joan Crexells i Montserrat Ros.

Si ens fixem en l'evolució cronològica, Miquel Dolç⁵⁶ fa la següent periodització:

- **Etapa fundacional:** Gumersind Alabart, Joaquim Balcells, Carles Cardó, Josep M. Casas i Homs, Pere Coromines, Joan Creixells, Miquel Ferrà, J. Ferran i Mayoral, Salvador Galmés, Josep M. Llovera, Carles Magrinyà, Joan Mínguez, Manuel de

⁵⁶ DOLÇ, M. “ Esbozo de una Historia. El cincuentenario de la «Fundació Bernat Metge»”, *Revista Estudios Clásicos* .Pág.443-451.

Montoliu, Cebrià Montserrat, Antoni Navarro, Marçal Olivar, Carles Riba, Isidor Ribas i Bassa, Llorenç Riber i Joan Estelrich.

- **2ª generació:** F. Martorell, Antoni Ramon, Adela M. Trepà, Anna M. de Saavedra, Joan Petit, Josep Vergés, J. Serra Húnter, Tomas Bellpuig, Ferran Soldevila, R. Guastalla, Joan Coromines i Eduard Valentí.
- **3ª generació:** Miquel Dolç, Marià Bassols de Climent, Josep M. Casas i Homs, Jaume Olives, Fèlix Senties, Jaume Berenguer, Joan Triadó, Guillem Colom, Josep Alsina i Joaquim Icart.
- **4ª generació:** Manuel Balasch, Núria Albafull, Carme Boyé, Montserrat Jufresa, Teresa Sempere, Carles Miralles, Francesc J. Cuartero, Jaume Medina, Joan Castellanos, Jordi Pérez i Durá, Pere Villalba, Montserrat Ros, Eulàlia Vintó, Josep M. Morató, J. I. Ciruelo, Oliveri Nortes.

Si bé tots es mereixien un estudi i una atenció individualitzada, nosaltres ens fixarem especialment en la tasca de Carles Riba, donada la seva importància tant en la Fundació Bernat Metge com en la literatura catalana.

6.3.3. Carles Riba

Creiem que parlar de la Fundació Bernat Metge vol dir parlar de Carles Riba, ja que com ens va dir el senyor J. Medina:

*Va ser molt important. En primer lloc, com a traductor. Les seves traduccions van ser sempre un referent per als altres col·laboradors i per als subscriptors. I en segon lloc, com a persona que va salvar la Institució en un moment de gran perill.*⁵⁷

Carles Riba va néixer a Barcelona el 23 de setembre de 1893. Donada la seva facilitat pels idiomes decidí iniciar els estudis de Filologia i per això es matriculà l'any 1909 a les facultats de Filosofia i Lletres i de Dret.

⁵⁷ Vegeu entrevista a J. Medina, annex 1.3

Durant el seu primer curs d'estudis superiors va traduir *Les Bucòliques* de Virgili i les publicà l'any 1911. L'any 1916 va començar a fer de traductor per a l'Editorial Catalana i va col·laborar també amb les publicacions *La veu de Catalunya* i *La Revista*. L'any 1919 inicià la traducció de *l'Odissea* d'Homer. A més a més, publicà *Electra* i *Antígona*.

Després dels seus viatges a Itàlia i a Alemanya, on va entrar en contacte amb l'humanista Karl Vossler, l'any 1922 Francesc Cambó⁵⁸ el va nomenar el cap de la secció de grec de la recent fundada Fundació Bernat Metge, on va esdevenir fins a la seva mort l'element més important del treball científic de l'empresa convertint-se en el revisor inqüestionable de les traduccions. L'any 1923 va publicar la seva primera traducció dintre de la col·lecció dels clàssics de la Fundació Bernat Metge que va ser *Records de Sòcrates* i l'any 1924 va publicar *Obres socràtiques menors (Economia, Convit, Defensa de Sòcrates)* de Xenofont. Entre el 1924 i el 1928 va traduir els dos volums d'*Obres* d'Ausoni.

Va viatjar a París per perfeccionar els seus estudis de grec, ja que si bé la Universitat de Barcelona tenia una certa tradició de professors humanistes, els alumnes que sortien llicenciats no assolien la mateixa especialització en llengua clàssica que els llicenciats de les universitats franceses o alemanyes (si un llicenciat volia especialitzar-se en filologia clàssica o havia de marxar a França o Alemanya, o bé, com va fer Riba, aprofundir-ne de manera autodidacta). Per això els dos mesos a París, amb els quals el va becar Francesc Cambó, van tenir una gran incidència, no només en el mateix Riba, sinó també en el desenvolupament dels estudis clàssics en el nostre país ja que aquesta estada a la capital francesa va servir per a que el nostre poeta importés les metodologies didàctiques que les universitats franceses aplicaven a les llengües clàssiques. En tornar, l'any 1925 Francesc Cambó li va atorgar la doble càtedra de grec –elemental i superior– a la Fundació Bernat Metge, gràcies a la qual es va poder dedicar professionalment a l'ensenyament i a la traducció dels clàssics grecs. L'any 1926 va començar a traduir les *Vides Paral·leles* de Plutarc (va finalitzar la traducció dels quinze volums l'any 1946). L'elecció d'aquesta obra, que li ocupà vint anys de la seva vida, no va ser casual. L'escollí perquè Plutarc, des del renaixement fins al s.XVIII, havia estat considerat un dels principals autors de l'antiguitat i trobem traduccions de les *Vides Paral·leles* en les considerades llengües de prestigi pels noucentistes (italià, castellà, francès, anglès i alemany).

⁵⁸ Vegeu 6.2.1., pàg. 33.

Per altra banda, les biografies –o *vides*- de personatges -mig històrics, mig mítics-, de savis, de literats o de cabdills, són reculls habituals en la literatura grega que es fan servir com a model alliçonador per a la societat. Els estudiosos de la figura de Riba creuen que la Fundació trià aquesta obra per tal que servís de model a la societat catalana que es volia crear.

A partir de l'any 1927 va començar a fer de professor auxiliar de grec a la Universitat Autònoma⁵⁹ fins l'any 1934, en què va començar com a professor agregat. L'any 1929 va publicar *Medea*, d'Eurípides, i entre els anys 1932 i 1934 va publicar els tres volums de *Tragèdies*, d'Èsquil.

Conscient i responsable, com pocs en l'època, del paper de l'intel·lectual, es comprometé decididament amb la causa catalana i republicana i continuà treballant en els seus càrrecs durant la Guerra Civil. Quan esclatà el conflicte, la Generalitat el nomenà comissari d'expropiació de la Fundació Bernat Metge. Ell mateix ens explica com va anar en una carta escrita el 1943:

*El que em temo que encara avui s'ignora, és el que haguérem d'afrontar, el Sr. E. Nicol (que es portà bé en tot això) i jo mateix, tots solets i aplaudits... de lluny, per arrencar la F.B.M. dels ocupants de l'edifici de Via Laietana, 30. Allò era una txeca, i calia dialogar i fer discursos absurds a gent que eren una barreja d'innocència i ressentiment, i, a més armats fins a les dents i embriagats de triomf. A la fi aconseguírem de treure exclusivament papers, llibres i llibreries; i encara això, vigilats de vista per pistolers. / L'argumentació dels al·ludits discursos només podia ésser una: que érem uns pobres diables d'intel·lectuals, sense més recursos per a menjar que el treball que podíem anar fent amb aquells elements. Arribaren a entendreix-se dient-nos que segurament vindria algun compañero a les nostres classes de grec! / Era tràgic i còmic alhora.*⁶⁰

⁵⁹ La Universitat Autònoma a la qual es fa referència és l'actual Universitat de Barcelona, no la Universitat Autònoma de Barcelona que es troba a Bellaterra. La Universitat de Barcelona va rebre el nom d'Universitat Autònoma de Barcelona durant la Segona República i fins a l'arribada del franquisme.

⁶⁰ Vegeu annex 2.

⁶¹ Vegeu annex 2.

Però sembla ser que, si bé Cambó aparentava estar d'acord amb el nomenament, la seva actuació va aixecar sospites i això va quedar reflectit en una carta que no va arribar a enviar mai “per dignitat”, però que ell cregué necessari escriure per defensar-se. En aquesta carta va deixar la nota següent :

A fer-ne l'ús, després de la meva mort, que es cregui convenient; però prohibeixo que es destrueixi (firmat: C. Riba), 15 juny 1954. ⁶¹

Així i tot ell seguí amb la seva tasca de traducció i el 1937 publicà el VIII volum de les *Vides Paral·leles*⁶², a la vegada que va continuar tenint cura de la Fundació fins després de la derrota republicana de la batalla de l'Ebre, i quatre dies abans de l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat de Barcelona l'any 1939 decidí fugir i s'exilià a França.

Quan va arribar-hi, va intentar reunir-se amb Estelrich, però aquest mostrà recels i ho evità, ja que temia que el posicionament de Riba al costat de la causa republicana el pogués perjudicar en un moment en què el director de la FBM estava iniciant un acostament al règim franquista, que finalment acabà defensant⁶³.

Durant la seva estada a l'exili, condicionat per l'ocupació nazi de França, va seguir treballant en la traducció del volum IX les *Vides Paral·leles*⁶⁴, que va publicar l'any 1942. Finalment, l'abril del 1943 decidí tornar a Barcelona. Un cop instal·lat de nou a la seva ciutat es va veure forçat a viure allunyat de l'activitat pública i es va dedicar a l'ensenyament de les noves generacions de joves filòlegs. És en aquest moment que signà un contracte amb el mecenes Fèlix Millet i Maristany per tal de poder continuar amb la seva traducció en vers de l'*Odissea* que havia iniciat l'any 1919 i que encara no havia finalitzat. Va començar de nou la traducció i aquesta va ser publicada per l'editorial Alpha l'any 1948.

Al mateix temps, la seva obra anava guanyant popularitat i admiració progressivament. Entre els anys 1952 i 1954 va traduir els quatre volums de *Tragèdies* de Sòfocles.

⁶² El VIII volum de les *Vides Paral·leles*, publicat l'any 1937, va aparèixer signat només amb les inicials C.R..

⁶³ Recordem que Estelrich va acabar sent el representant de Franco a la Unesco.

⁶⁴ El volum IX de *Vides Paral·leles*, publicat l'any 1942, va aparèixer sense la signatura de Carles Riba perquè el règim franquista va prohibir que sortís cap referència de col·laboradors com C. Riba o F. Soldevila.

En complir els 60 anys (l'any 1953), *La Casa del Libro* li retè homenatge amb una sessió acadèmica que va cloure amb la publicació del volum *Homenatge a Carles Riba* l'any 1954.

El 1958, amb la mort d'Estelrich, Riba passà a ser el director de la Fundació Bernat Metge. En aquest càrrec continuà amb rigor la seva feina de traductor i de revisor de les traduccions, deixant llibertat als seus col·laboradors, ja que ell no intervenia ni en l'establiment del text, ni en l'aparell crític, ni en la redacció de les notes.

Aquest seria l'últim càrrec que ostentaria, ja que el 12 de juliol de 1959 li sobrevingué la mort.

Aquest any es celebra el cinquantenari de la seva mort, i per això la Fundació Bernat Metge, conscient de la tasca desenvolupada pel nostre poeta, col·labora amb l'organització dels actes commemoratius que s'estan portant a terme.

Per acabar, destacarem que l'interès de Riba pels clàssics, i especialment per Grècia, no és un simple interès filològic o científic, sinó que neix de l'esperit noucentista que l'empenyia a incorporar el coneixement dels clàssics a la societat per tal que aquesta s'emmirallés en els fets i els homes de l'antiguitat.

A més, per a ell els textos clàssics no eren uns mers elements que calia examinar des d'un punt de vista filològic, sinó que els considerava l'origen de la seva pròpia creació literària.

(Fig. 9) Carles Riba.

6.4. Actualitat

En aquests moments, la Fundació Bernat Metge és una de les branques⁶⁵ que constitueixen l'Institut Cambó, que actualment és una fundació des del punt de vista jurídic.

Per conèixer de primera mà el funcionament de la Institució, ens varem posar en contacte amb Raül Garrigasait, responsable editorial, que ens va posar al corrent de l'actualitat de la Fundació i dels seus projectes de present i de futur.

En el moment present l'Institut Cambó s'ha constituït en una fundació privada i està presidit honoràriament per Helena Cambó, i el seu fill, Francesc Guardans Cambó⁶⁶, és qui la dirigeix des del seu càrrec de vicepresident executiu. A més d'ell, els seus germans Teresa, Ignasi, Lluís, Pau i Rafael també formen part del consell del patronat⁶⁷.

Aquest patronat, a més, està constituït per una sèrie de persones, representatives de la societat civil catalana, que, d'altra banda, avalen el bon funcionament i la solvència econòmica de la fundació.

A dia d'avui, el consell del patronat està format per Helena Cambó i Mallol com a presidenta; Francesc Guardans Cambó i Joan Josep López Burniol com a vicepresidents, i Francesc Cabana Vancells, Lluís Foix Carnicé, Teresa Guardans Cambó, Ignasi Guardans Cambó, Lluís Guardans Cambó, Pau Guardans Cambó, Rafael Guardans Cambó, Federico Mayor Zaragoza, Alfred Pastor Bodmer, Joan Uriach Marsal com a vocals.

El consell de direcció és el que marca la línia editorial i vetlla per la qualitat de la col·lecció. Conformat per una sèrie d'estudiosos de reconegut prestigi acadèmic, la majoria són professors universitaris. Segons ens va dir Raül Garrigasait, *el requisit per entrar-hi és*

⁶⁵ S'estructura en dos seccions: Estudis clàssics i Estudis socials.

La secció d'Estudis clàssics integrada fonamentalment per la Col·lecció Bernat Metge inclou també la Col·lecció Bíblica Catalana i la Hebraico-Catalana. Promou la traducció al català i la difusió dels grans textos clàssics grecs i llatins, precristians i hebraics, i el seu estudi. La secció d'Estudis Socials potencia l'estudi i el debat sobre els grans temes que ocupen la realitat catalana històrica i actual.

⁶⁶ Actualment és el president del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CONCA).

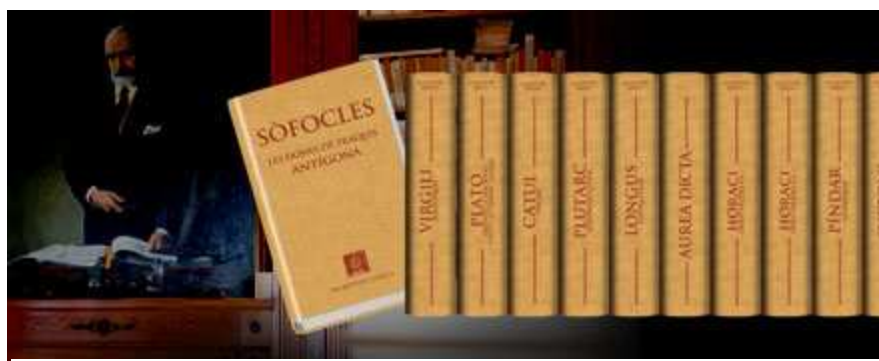
⁶⁷ Els membres de la família Guardans Cambó estan molt lligats al món de la cultura, per exemple, Ignasi Guardans és el responsable de l'Institut de la Cinematografia i les Arts Audiovisuals.

*bàsicament l'acord dels membres i l'acceptació de Francesc Guardans. El ser membre comporta simplement un prestigi, però no és una feina remunerada. Hi ha una sèrie de reunions periòdiques en les que es decideixen quins són els llibres que han de sortir*⁶⁸.

Actualment aquest consell està format per Joan Alberich, Francesc J. Cuartero, Xavier Gómez, Pere Lluís Font, Jaume Medina, Jaume Pòrtulas, Pere J. Quetglas, Montserrat Ros, Antoni Seva i Ramon Guardans.

Pel que fa a la col·lecció, que actualment consta de 375 volums, cal dir que l'intenció és la de seguir publicant a un ritme d'uns sis llibres per any. Però, conscients que si no es generen nous recursos, només amb les aportacions dels mil subscriptors actuals no n'hi ha prou per garantir la continuïtat, s'han iniciat una sèrie d'actuacions adreçades a recaptar recursos. Per això, aprofitant tot el fons que posseeixen i amb la intenció de rendibilitzar-lo, juntament amb l'editorial Edicions 62 s'ha dut a terme l'edició de dues noves col·leccions: *Els Clàssics de la Bernat Metge* i *Biblioteca de Grècia i Roma*.

La col·lecció *Els clàssics de la Bernat Metge*, de venda als quioscos, és una acurada selecció de volums que destaquen tant pel valor del text original com per la traducció. S'ofereix una edició facsímil dels títols anàlegs de la col·lecció clàssica, és a dir, presenten la mateixa introducció, el text en llatí o en grec, la traducció, l'aparell crític i les notes. Això sí, es pot oferir a un preu molt més assequible (entre 12 i 15 euros), entre d'altres coses, perquè la qualitat del paper és molt inferior. Creiem que cal destacar la gran acceptació que ha tingut aquesta col·lecció. Dels primers títols, que es podien comprar per 3 i 7,5 euros, se'n van fer tiratges de més de 10.000 exemplars, i actualment es mantenen unes 3.000 col·leccions.

(Fig. 10) Volums de la Col·lecció dels Clàssics de la Fundació Bernat Metge.

⁶⁸ Vegueu entrevista a R. Garrigasarait, annex 1.1.

A més, ha tingut un gran ressò en els mitjans de comunicació, ja que ha estat notícia a la majoria de diaris de l'àmbit català i alguns de nivell nacional (*El Periódico*, *La Vanguardia*...), i també es va fer ressò en mitjans com Catalunya Ràdio i TV3. Pel que fa a la xarxa, són nombrosos els blogs de contingut clàssic o literari que en fan referència.

La demanda ha estat tan gran que fins i tot hi ha hagut queixes des de la Comunitat Valenciana i les Illes Balears provocades pel fet que l'editorial Altaya va decidir limitar als quioscos de Catalunya la difusió d'aquesta col·lecció. Sobre aquest fet voldríem destacar la reacció d'un col·lectiu de ciutadans balears que es va mobilitzar per tal de pressionar l'editorial perquè ampliés el seu territori de venda. Per això va demanar que s'enviés un correu electrònic a Altaya amb el missatge següent :

M'he assabentat amb disgust que la col·lecció Els clàssics de la Bernat Metge no serà distribuïda als quioscos de les Illes Balears. Deu ser la primera vegada que un producte editorial en català de gran abast no arriba a les Illes. Ens trobem que aquesta col·lecció és àmpliament publicitada a TV3⁶⁹ i Catalunya Ràdio⁷⁰, i després és impossible adquirir-la als establiments habituals. Us sol·licito, per tant, que rectifiqueu la vostra decisió i faceu arribar aquesta col·lecció tan interessant a tots els territoris de parla catalana.

La pressió va tenir efecte i actualment es pot adquirir a les Illes Balears.

(Fig. 11) Imatge de l'edició dels quioscos.

⁶⁹ *L'hora del lector*, 29/01/2009.

⁷⁰ Entrevista amb Francesc Guardans a "*L'oracle*", 10/6/2008.

Segons J. Cornudella, editor d'edicions 62:

*L'èxit d'aquesta col·lecció no es deu a l'interès del comprador tradicional dels col·leccionables de quiosc, sinó que aquesta col·lecció ha fet que els clients de llibreria s'hagin acostat al quiosc*⁷¹.

L'altra col·lecció, *Biblioteca de Grècia i Roma*, edita el text traduït en català, sense l'original llatí o grec, sense aparell crític, i només conté les notes més imprescindibles. S'ha fet aprofitant el fons bibliogràfic de la col·lecció del clàssics grecs i llatins de la Fundació Bernat Metge, però només incloent-hi els autors i obres més destacats. Es presenta en volums d'una mitjana de 240 pàgines. Cal dir també que cada volum inclou una introducció procedent de l'*Oxford Classical Dictionary*⁷², on es dona una visió actual i precisa sobre l'autor i la seva obra. Alguns dels títols seleccionats serien: *Tragèdies tebanes* (*Antígona, Èdip rei i Èdip a Colonos*) de Sòfocles, *Poesia eròtica* (*Amors, Art amatòria i Remeis a l'amor*) d'Ovidi, *Els deu mil* (*Anàbasi*) de Xenofont, *Vides de Calígula, Claudi i Neró* de Suetoni, *Comèdies* (*Els ocells, Lisístrata, Les Granotes i Les assembleistes*) d'Aristòfanes, *El convit i Fedó* de Plató, *Vides Paral·leles* de Plutarc, *Guerra de les Gàl·lies i Comentaris de la Guerra Civil* de Cèsar, *Comèdies* (*Amfitrió, comèdia dels ases, comèdia de la olla, Els dos Menecmes i El militar fanfarró*) de Plaute i *Lletres a Lucili* de Sèneca⁷³.

⁷¹ Extret del blog de Radio Catalunya, <http://www.radiocatalunya.ca/noticia/12381/>

⁷² L'*Oxford Classical Dictionary* (TOC) és una enciclopèdia anglesa sobre temes relatius a l'antiga Grècia i a l'antiga Roma. Es va publicar per primera vegada el 1949 i inclou 6.000 articles que tracten des de la vida quotidiana dels antics grecs i romans, de la seva geografia a la religió les seves figures històriques. A més inclou referències completes a les fonts i a les recents publicacions acadèmiques.

⁷³ Extret del dossier de premsa de la web d'edicions 62: <http://www.grup62.cat/docroot/grup62/includes/noticies/fitxers/entrada22821/fitxer260/100909-dossier-premsa-Bernat-Metge-lliberies.pdf>

(Fig. 12) Imatges dels dos primers llibres de la col·lecció *Biblioteca de Grècia i Roma*.

A més, utilitzant el mateix fons i utilitzant la xarxa de venda a termini d'*Enciclopèdia Catalana*, es planeja intentar atreure nous subscriptors, ja sigui per a tota la col·lecció o per a possibles subcol·leccions que es puguin portar a terme en un futur. També projecten una possible edició de luxe destinada a bibliòfils.

D'altra banda, s'està estudiant l'edició d'una nova col·lecció, més econòmica, adreçada als estudiants. En aquesta, es trobaria només la traducció i es voldria que el seu preu fos d'entre 6 i 8 euros.

Una altra possibilitat que es plantegen és la d'editar llibres relacionats amb la divulgació del món clàssic, i de fet podem dir que aquesta línia d'actuació ja s'ha iniciat amb la publicació de la *Introducció a la Ilíada* de J. Portulàs⁷⁴, que si bé s'ha publicat dintre de la col·lecció FBM, cal puntualitzar que és un assaig.

⁷⁴ Guanyadora del premi Nacional de Literatura 2009.

(Fig. 13) Portada de les dues versions del llibre Introducció a la Ilíada de Jaume Portulàs.

Pel que fa referència a les noves tecnologies, direm que la *Biblioteca de Grècia i Roma* s'ha editat en un format digital (és a dir, en *E-Books*), amb una distribució similar a l'edició impresa, i que es pot trobar en els formats *EPUB*, *MOBI* i *PDF*. Aquesta es pot comprar des de les webs de l'Institut Cambó (www.bernatmetge.com), la del Grup 62 (www.grup62.cat) i la d'Edicions 62 (www.edicions62.cat), i també des de les pàgines web de La Casa del Libro i El Corte Inglés.

Així mateix, s'ha posat a disposició dels usuaris de *Google Books* tota la col·lecció clàssica perquè aquesta sigui accessible tant per al gran públic com per als estudiosos de tot arreu. Aquests volums no es poden descarregar i, a més, falten pàgines de manera aleatòria, per tal que només es puguin consultar.

Una altra línia de difusió per a fer-se més presents a la societat catalana ha estat la signatura d'una sèrie de convenis amb altres institucions culturals del país de parla catalana. En destaquen el següents:

- Grup 62: Conveni per a promoure la col·lecció de la Fundació Bernat Metge de tres formes diferents:
 1. Distribució d'una col·lecció de quiosc de cinquanta volums de la Fundació Bernat Metge amb una freqüència setmanal i un preu que oscil·la entre els 12 i 15 euros (*Els clàssics de la Bernat Metge*).
 2. Distribució d'una altra col·lecció de trenta volums amb només la traducció al català a les principals llibreries catalanes amb un preu d'entre 15 i 20 euros i

que incorporarà una nova introducció pensada per a facilitar la lectura als estudiants i professors (*Biblioteca de Grècia i Roma*).

3. La venda a crèdit de títols de la Fundació Bernat Metge, aprofitant la xarxa de venda de l'Enciclopèdia Catalana.

- Ateneu Barcelonès: Signatura d'un acord per a desenvolupar activitats conjuntament. La fundació Bernat Metge farà un descompte d'un 25% a tots els clients o subscriptors que siguin socis de l'Ateneu Barcelonès, i a canvi d'això els espais de l'Ateneu Barcelonès podran ser utilitzats per a fer les presentacions dels nous volums que vagin sortint (nosaltres varem assistir a la presentació del VI volum de *la Història d'Herodot*)⁷⁵. L'Ateneu Barcelonès també rep una col·lecció completa i una subscripció gratuïta.
- Institut Ramón Llull: Acord amb l'Institut Ramon Llull, que ha propiciat que la Bernat Metge estigui present a les biblioteques de les universitats de la *London School of Economics*, de *Standford*, de *La Sorbona*, de *Sant Mary's School of London*, de Frankfurt i de Nàpols.
- Universitat Politècnica de València: Signatura d'un conveni per a desenvolupar programes informàtics que ajudin a facilitar la traducció de les obres clàssiques. La Fundació Bernat Metge cedirà els textos en l'idioma original i la traducció al català per a facilitar l'aprenentatge dels mètodes de traducció i per comprovar l'efectivitat d'aquests.
- Foment del Treball Nacional: Signatura d'un conveni que permet que els socis de Foment del Treball Nacional tinguin un 25% de descompte en la compra d'obres de la Fundació Bernat Metge. A més es potencia l'elaboració de projectes de manera conjunta per impulsar i difondre els valors empresarials i socials de Catalunya.
- Institut d'Estudis Catalans: Signatura d'un conveni de col·laboració, ja que les dues entitats comparteixen objectius comuns i complementaris i tenen la voluntat comuna

⁷⁵ Vegeu l'annex 5.

de desenvolupar projectes de l'àmbit cultural que permetin aprofitar al màxim els potencials propis de cada una de les dues entitats.

(Fig. 14) Imatge de la signatura del conveni entre la Fundació Bernat Metge i Edicions 62.

L'Institut Cambó també mira cap al futur i per això continua plantejant una sèrie d'actuacions que facin més patent la seva presència a la nostra cultura. Així mateix, l'editorial Alpha, seguint la línia de rendibilitzar el seu fons, s'està plantejant la reedició de les traduccions de la col·lecció *Clàssics de tots els temps* (col·lecció en què trobem l'*Odissea* de Carles Riba, la traducció en vers de l'*Eneida* de Miquel Dolç, traduccions de Petrarca, etc.). També s'han establert contactes amb la UAB i la UB per tal que els seus estudiants realitzin col·laboracions amb la fundació.

Finalment destacarem que en aquest moment s'està revisant la traducció de l'*Odissea* de Carles Riba per tal de publicar-la a la col·lecció clàssica. Aquest és un fet excepcional, ja que fins ara no s'havia publicat una versió que no hagués estat feta expressament per a la Fundació Bernat Metge i, a més, en vers (cosa que va contra el criteri de la Fundació Bernat Metge, que sempre publica en prosa), però aquesta es portarà a terme donada la gran qualitat de la traducció. Segons ens va dir el senyor Alberich⁷⁶, per tal que sigui accessible al gran públic s'estan afegint nombroses notes.

⁷⁶ Vegeu entrevista a J. Alberich, annex 1.2.

6.5. La llengua de la Bernat Metge

6.5.1. Principis fundacionals

Un dels principals objectius de la Fundació Bernat Metge és aconseguir que la llengua catalana arribi al nivell de maduresa que la resta de llengües europees considerades cultes van assolir durant el Renaixement.

Com ja vam comentar anteriorment, com a conseqüència dels diferents esdeveniments polítics que van afectar Catalunya en el s. XVI, la llengua catalana va sofrir les transformacions que van propiciar la consolidació de les principals llengües europees.

Els noucentistes consideraven que aquestes van evolucionar gràcies al contacte amb els clàssics, i és per això que consideren que per tal que la llengua catalana arribi a *obtenir l'evolució que ens ha de portar, a la fi, una literatura clàssica i nacional, ensems cal incorporar el saber dels antics*, cal el contacte amb els clàssics.

Joan Estelrich en *La Fundació Bernat Metge* ens digué⁷⁷:

La influència sobre la literatura vol dir específicament influència benefactora obre la llengua. Per l'exercici de traducció els autors contemporanis seran empesos a renovellar el vell fons de l'idioma. Avui, el català, en certs casos, resulta encara impur i indecís. La traducció clàssica haurà de donar-li definitivament la màxima perfecció, elasticitat i abundor, retornant-lo sense cap violència a la sintàxi pròpia, a la seva profunda naturalitat, adulterada avui per la influència de les parles veïnes, i enriquint-lo amb mots que per dret d'herència li pertanyen.

Més endavant, quan parlava de les traduccions ens digué:

Que les traduccions sien d'una exactitud fidelíssima i es presentin amb un to natural i amb vestiment artístic. El punt d'obir literari és en nosaltres essencial, per tractar-se de formar ja, integrament, el català culte que ha de sortir de la prosa humanística.(...)

⁷⁷ Vegeu manifest fundacional de la Fundació Bernat Metge, annex 4.3.

Quan es referia a l'objectiu:

Quin serà doncs, l'objecte de les nostres traduccions? Facilitar la intel·ligència del text antic i permetre ensems, als que no poden anar directament a l'original, sentir-ne llur frescor i encís immortals. Malauradament, el ritme de la poesia i de la prosa sols pot assolir-se d'una manera imperfecta. Donades tals dificultats i a fi d'evitar interpretacions personals, les nostres traduccions seran totes en prosa. (...) Diríem per a resumir, que les nostres traduccions hauran d'ésser vives, exactes, precises, elegants, correctes, ben escrites, molt conciençioses i del tot i del tot ajustades a les intencions de l'autor. (...) No hem de violentar la nostra llengua, ni sacrificar res, en canvi, al desig del bell dir, ni catalanitzar o modernitzar massa les idees, sinó donar el matís de cada mot, el sentit escrupulós de cada frase, el color de cada expressió, el to de cada troç.

Ell considerava que la llengua catalana estava en un moment en el qual encara es podia adaptar a tot:

Per sort, el català d'avui permet les més diverses acomodacions. (...) El traductor gaudeix, doncs, emprant una llengua no cristal·litzada encara, d'una llibertat de moviments que no tindria en cap dels altres idiomes cultes. (...) Per això haurà d'inspirar-se, com a norma general i obligada, en la llengua catalana vivent i corrent, representant en català d'avui les idees de l'autor antic i recorrent només als arcaismes i neologismes en els casos imprescindibles

6.5.2. Actualitat

Quan vam demanar als nostres entrevistats quin creien que havia de ser el model de la llengua de les traduccions, van coincidir que aquest ha de ser elevat, però adaptat a l'autor i a la temàtica que tracta. El senyor J. Alberich va dir:

Sempre ha de ser la llengua correcta naturalment, però depèn del traductor o depèn del públic a qui va dirigida l'obra, perquè de vegades a la Fundació Bernat Metge es

*tradueixen títols d'obres molt importants i bàsiques, però n'hi ha que són particulars. Sempre s'ha de fer amb la major dignitat possible, (...) I aleshores ha de ser de la millor manera possible i del millor nivell possible, però sempre assequible al públic.*⁷⁸.

Per la seva banda el senyor J. Medina declarà:

*Tal com deia abans, un dels objectius fundacionals de l'empresa era el de col·laborar a formar una prosa catalana modèlica. Per tant, el model de llengua ha de ser elevat. Aquí, però, hauríem d'establir matisos. Perquè una cosa és traduir l'obra de Ciceró o d'Horaci, que ja en llatí tenien una llengua molt depurada i elevada, i una altra és traduir Apici, un simple tractadista de receptes de cuina, amb una llengua molt planera i plena de vulgarismes*⁷⁹.

Al senyor R. Garrigasait li vam preguntar sobre l'evolució del model de llengua i ens va contestar:

*No, han anat variant i han anat variant molt. També hi ha una part que depèn del gust del traductor, però, per exemple, si s'agafa l'últim volum de Plató o si s'agafen els volums de Ciceró que traduïa en Joan Vallès, que són excel·lents, doncs es veu molt clarament que el model de llengua és molt més actual. I això es nota molt, intenta ser un català més ajustat a les expectatives del lector mitjà d'avui, diguéssim.*⁸⁰

6.5.3. Breu estudi del model de llengua

Per tal de conèixer de primera mà el model de llengua ens hem enfrontat a una selecció de fragments de diferents traduccions de la col·lecció Fundació Bernat Metge per intentar extreure les nostres pròpies conclusions.

En primer lloc, si bé en algun cas hem llegit obres senceres (*Amfitrió* o *La comèdia de l'olla*, de Plaute), varem decidir fer una tria de fragments que plasmessin diferents etapes cronològiques i representessin diferents gèneres literaris. Això sí, vam desestimar les obres

⁷⁸ Vegeu entrevista a J. Alberich annex 1.2.

⁷⁹ Vegeu entrevista a J. Medina annex 1.3.

⁸⁰ Vegeu entrevista a R. Garrigasait annex 1.1.

dels autors grecs per les dificultats que representaven. A més, hem procurat que aquesta selecció reproduís algunes de les circumstàncies que han envoltat aquestes edicions.

Finalment la selecció va ser la següent:

Text 1: *D'Agricolia* de M. P. Cató traduït per Salvador Galmés l'any 1927⁸¹. Tractat tècnic.

Text 2: *Metamorfosis* d'Apuleu traduït per Marçal Olivar l'any 1929⁸². Novel·la.

Text 3: *Amfitrìo* de Plaute traduït per Marçal Olivar l'any 1934⁸³. Comèdia.

Text 4: *Epigrames* de M. V. Marcial traduït per Miquel Dolç l'any 1949⁸⁴. Poesia Satírica

Text 5: *Poesies* de Catul, primera edició traduïda per Joan Petit i Josep Vergés l'any 1938, segona edició traduïda per Antoni Seva i Josep Vergés l'any 1983⁸⁵. Poesia

Text 6: *L'Eneida* de Virgili traduïda per Miquel Dolç l'any 1972⁸⁶. Poesia èpica.

Text 7: *Retòrica d'Herenni* traduïda per Jaume Medina l'any 2000⁸⁷. Retòrica.

El procés d'anàlisi que vam seguir va ser el següent:

1. Hem llegit els textos i hem buscat en un diccionari les paraules que no enteníem.
2. Hem comentat la dificultat que ens oferia la llengua.
3. Hem intentat extreure conclusions sobre el model de llengua.
4. Tot seguit hem agafat aquells textos dels quals disposàvem de diferents versions, les hem comparades i, a més, amb ajut les hem comparades amb el text llatí.
5. D'aquestes comparacions hem intentat extreure conclusions sobre el model de llengua.

⁸¹ Vegeu l'annex 3.1.

⁸² Vegeu l'annex 3.2.

⁸³ Vegeu l'annex 3.3.

⁸⁴ Vegeu l'annex 3.4.

⁸⁵ Vegeu l'annex 3.5.

⁸⁶ Vegeu l'annex 3.6.

⁸⁷ Vegeu l'annex 3.7.

Per començar comentarem algunes de les característiques del lèxic.

En estudiar el lèxic dels diferents fragments hem observat que, encara que en general presenten un llenguatge acurat i culte, no ens ha costat gaire entendre'l. L'únic text que ens ha obligat a realitzar diverses cerques al diccionari ha estat el número 1 (vegeu l'annex 3.1.) ja que utilitzava el lèxic específic del món agrícola (els noms de les plantes o les mesures de capacitat romanes).

Pel que fa a la selecció dels mots, ens hem fixat en el fet que en general els traductors de les edicions de la Fundació Bernat Metge tenen tendència a utilitzar el terme més proper a l'original llatí. Així, en el fragment de Cató veiem: **Singulos**: sengles (annex 3.1.).

Quan al text d'Apuleu (annex 3.2.), del qual podem comparar la versió de Marçal Olivar amb la de Bàrbara Matas, ens mostra els exemples següents: **Praeclara**: preclara / extraordinària; **Sufficienter**: suficient / praeclara; **Pelagi**: pèlag / mar ; **Offert**: li ofereix / li diu; **Cubiculo**: cubícul / cambra .

Les versions de Plaute (annex 3.3.) ens mostren: **Longiorem**: més llarga / tant llarga; **Me vidisse censeo**: no em penso pas haver vist / no havia vist; **Tui similis**: són com tu / són uns borratxos com tu; **Scortatores**: putaners / els que se'n van de putes. **Pruriunt**: pruent / tremolen .

Per acabar posem alguns exemples extrets dels fragments de *l'Eneida* (annex 3.4.): **Memorem**: memoriosa / rancorosa; **Deos**: déus / penats; **Insignem**: Insigne / notable .

Quan el terme no es tradueix per la paraula que en deriva etimològicament, les edicions de la Fundació Bernat Metge acostumen a utilitzar la paraula més culta.

A l'obra de Plaute trobem: **Adpotum probe**: està ben begut / està ben mamat; **Scorto**: bagassa / puta.

En el text de Virgili podem veure: **Litora**: ribatges / riberes; **Iactus**: batzegat / sacsejat; **Verbero**: perdulari / desgraciat.

Un altre aspecte que ens ha cridat l'atenció és com poden arribar a ser de púdiques les traduccions de la Fundació Bernat Metge. Sempre s'ha intentat traduir amb un llenguatge que no escandalitzés els lectors, i això en ocasions ha comportat crítiques. Mostra d'aquest pudor són els textos de Marcial (annex 3.4.) i Catul (annex 3.5.).

Quan la traducció dels *Epigrammes* de Marcial va arribar al públic, va haver-hi tal número de crítiques que Miquel Dolç va haver-se de defensar. De fet, ell havia traduït tots els fragments però va ser la mateixa Fundació Bernat Metge qui ho va censurar per evitar tenir problemes amb el règim⁸⁸. És per això que els versos més escabrosos es presenten a la versió llatina però a la traducció han estat substituïts per tres tristos asteriscs. En d'altres ocasions s'ha traduït gran part de l'epigrama, substituint la paraula incòmoda per punts suspensius: *Iste potest et irrumare* / aquest encara la pot donar a mamar; *lingat cunnum* / llepaconys.

Passa el mateix amb la primera edició dels *Poemes* de Catul que es va editar l'any 1938 (annex 3.5.), però afortunadament els responsables científics de la Fundació Bernat Metge han sabut rectificar i el 1989 van fer una altra edició sense censura que recull més fidelment l'esperit dels poemes de Catul. Veiem una mostra de l'edició de 1938: *non dico pueris, sed his pilosi qui duros nequeunt movere lumbos* ha estat substituït per punts suspensius a la versió en català. En canvi, a l'edició de 1989 podem llegir: *la pruija no dic dels joves, sinó dels homes peluts que ja no poden moure el llom endurit*.

A l'edició de 1938 trobem que *pedicabo ego vos et irrumabo* ha estat traduït per *us demostraré com sóc home* en comptes de *us la fotre pel cul, jo, i per la boca* de l'edició del 1989 que reflecteix més l'atenció de l'autor. A continuació observem la traducció d'algunes paraules: *pathice*: disbauxat / marieta; *cinade*: infame / cosó; *molliculi*: voluptuosos / una mica lascius.

Al poema XXXII podem veure com: *nouem continuas fututiones* no ha estat traduït a l'edició de l'any 1938, mentre que a la de 1989 trobem *prepara't a rebre nou cardades seguides*, o *pertundo tunicamque palliumque*, que a la versió de l'any 1989 podem llegir com: *enasto la túnica i el mantell*, a la més antiga ho trobem substituït per ... *el desig em turmenta*.

⁸⁸ Recordem que aquell moment la Fundació Bernat Metge estava editant sense permís. Vegeu l'apartat 6.2.2

Evidentment podem veure que traduccions censurades ni ens traslladen el que el poeta ens volia transmetre ni són entenedores.

A nivell sintàctic tornem a trobar una sèrie de característiques semblants. El criteri de la Fundació Bernat Metge és respectar la sintaxi llatina al màxim. Així trobem que a *Les Metamorfosis* veiem, per exemple: *sermonis humani penuria*: la poquesa del llenguatge humà / perquè no hi havia paraules; *caerulum profundum pelagi peperit*: la blava profunditat del pèlag / engendrada pel blau profund del mar; *non maria, sed terras*: els mars, sinó les terres / les aigües, sinó la terra.

El text de Plaute és el que ens presenta més exemples: *deos esse tui similis putas?*: et penses que els déus són com tu? / et penses que els déus són uns borratxos com tu?; *Vbi sunt isti scortatores, qui soli inviti cubant?*: on són aquests putaners que no s'avenen a dormir sols? / on son tots aquells que se'n van de putes?; *Non placet*: no m'agrada / no m'agrada gens; *illic homo hoc de umero volt pallium detexere*: aquest minyó avui em vol tornar a teixir la capa / deu voler que dormi pla; *Dentes pruirunt*: les dents em prouen / les dents em tremolen com una fulla.

En aquest cas hem trobat més exemples, ja que la traducció d'Enric Comas és una versió lliure i suposem que per això no segueix tant la sintaxi i el que cerca és transmetre l'esperit del text.

Per últim citem alguns exemples de l'*Eneida*. *Profus fato*: foragitat pel destí / seguint el destí; *animis caelestibus*: ànimes celestes / ànimes dels deus celestials.

A més voldríem comentar que si hem fet la selecció de tres edicions de l'*Eneida* és perquè ens ha semblat interessant comentar el fet següent; J. Estelrich ja deia al manifest fundacional que les versions que la Fundació Bernat Metge editaria sempre havien de ser en prosa. En aquest cas podem veure que si bé Miquel Dolç ja havia fet una versió per a l'editorial Alpha que intentava reflectir la cadència del poema llatí, quan la Fundació Bernat Metge va decidir publicar aquest títol també li encarregà a ell, però l'hagué de fer de nou per tal de seguir les normes de la col·lecció.

A continuació ens fixarem en la sintaxi de l'encapçalament del fragment: *Arma uirumque cano, Troiae qui primus ab oris Italiam fato profugus Lauiniaque uenit litora*: Canto les armes i l'heroi que, el primer, des de les costes de Troia, foragitat pel destí, arribà a Itàlia i als ribatges de Lavínum / Armes canto i l'heroi que el primer, de la costa de Troia, feia cap a Itàlia, empès pels destins, i als ribatges de Lavini.

En aquests exemples veiem que si bé el text de l'editorial Alpha és més fidel a l'ordre sintàctic del llatí, el de la Bernat Metge és més entenedor.

Per acabar direm que hem inclòs un fragment de la *Retòrica* d'Herenni (annex 3.7) perquè ens ha semblat que ens mostra un exemple de la llengua que els traductors de la Fundació Bernat Metge utilitzen en l'actualitat. La seva lectura no presenta cap dificultat i és absolutament accessible per a un estudiant de batxillerat. I això també ho demostra el fet que la prova de català de selectivitat de juny de 2009 va ser un fragment de la *Introducció a L'Iliada* de J. Portulàs.

Després d'haver llegit aquests set textos hem arribat a la conclusió que el model de llengua utilitzat ha anat evolucionant amb el pas del temps. Amb aquesta selecció de fragments es pot comprovar com a mesura que es va avançant cronològicament, el llenguatge es va tornant més clar i entenedor. Els textos que han estat més difícils de comprendre són aquells que tractaven sobre un tema concret i del qual en desconexíem la terminologia, com és el cas d'*Agrícolia*, que utilitza terminologia agrícol.

A més hem observat que generalment les traduccions de la Fundació Bernat Metge acostumen a seguir més fidelment la sintaxi llatina i prefereixen aquell lèxic que deriva etimològicament de la paraula que apareix al text llatí.

D'altra banda, creiem que encara que el model de llengua de la Fundació Bernat Metge és acurat i culte, aquest és accessible al gran públic i no creiem que sigui cert que no sigui entenedor. Finalment, recordarem que aquest model també està en consonància amb el gènere literari que presenta i amb el registre de la llengua llatina al que pertany el text llatí.

7. CONCLUSIONS

Entenem que a la voluntat de Francesc Cambó s'ha d'afegir la voluntat de la burgesia catalana de refermar la cultura del país en un moment històric on Catalunya cada cop més veu com els seus interessos s'allunyen d'Espanya, i com aquesta voluntat d'autogovern i de modernització de la societat empenyen la societat catalana a donar un nou impuls a les lletres, a les Institucions i a l'economia. És aquesta nova manera d'entendre la realitat on, després de molt de temps, la burgesia aposta clarament per un nou model polític, social i econòmic en contraposició amb el model espanyol, que creuen ja exhaurit i que no resol els problemes de Catalunya. És aquesta nova manera d'entendre la realitat la que converteix a la Fundació, així com d'altres estaments de la societat catalana, en una plataforma per a reivindicar aquests preceptes. És aquesta aposta de la burgesia la que aconsegueix que la Fundació assoleixi tant gran nombre de subscriptors.

Creiem que si bé el context històric del seu naixement no és el més propici, ja que tot just iniciada la tasca de la Fundació la dictadura de Primo de Rivera va començar a castellanitzar la vida cultural de Catalunya, els seus responsables van ser capaços de garantir la seva continuïtat i no perdre tota la feina feta fins al moment.

Concloem dient que pensem que la Fundació Bernat Metge ha fet una gran tasca per a la normalització de la llengua catalana, ja que ha creat un model de llengua literària. Si bé en moltes ocasions s'ha dit que és una llengua poc accessible al gran públic, nosaltres no ho veiem així, ja que després d'haver llegit fragments de diferents textos, representatius de diversos gèneres literaris, hem arribat a la conclusió que les dificultats que en ocasions presenten són degudes a les temàtiques que tracten i no al fet que el lèxic sigui d'un nivell molt elevat. A més, encara que a les primeres publicacions podia semblar arcaic, el cert és que passada la primera època de restauració i recuperació de la llengua, els seus traductors han treballat per fer accessibles els clàssics al major nombre de lectors possibles i per això la seva llengua ha anat evolucionant amb la societat. La llengua de les edicions actuals és la del català que podem trobar en els mitjans de comunicació o en qualsevol llibre de divulgació, per això creiem que és assequible per a qualsevol persona amb un nivell cultural mig. No considerem que calgui ser especialista per a poder gaudir de les traduccions de les obres dramàtiques, poètiques o històriques.

Malgrat que és possible que la comprensió de les traduccions més antigues pugui presentar alguna dificultat, actualment aquestes estan sent revisades i s'estan posant notes que facin més accessible la seva lectura adaptant-les als nous temps.

D'altra banda, s'ha de dir que la col·lecció Fundació Bernat Metge té la continuïtat assegurada, ja que encara queden moltes obres del món llatí i grec per a traduir a la nostra llengua. Per altra banda, cal destacar que hi ha un projecte per treure una nova línia editorial basada en la publicació d'obres de divulgació sobre el món clàssic.

Pel que fa al tòpic que afirma que és una col·lecció elitista, no hi estem d'acord, ja que encara que sembli una col·lecció especialitzada, des del principi ha tingut força suport popular, ja que durant molt temps s'ha mantingut econòmicament gràcies a les aportacions dels subscriptors. A més, l'èxit de les noves col·leccions demostra que si abans no havia arribat a més públic era per una qüestió de preu, i no perquè el seu contingut fos massa acadèmic o inaccessible.

Així mateix, considerem que la seva supervivència està garantida, ja que els nous òrgans de gestió s'han adaptat per tal que tinguin autonomia i no depengui de la gestió d'una sola persona, ni tant sols de la família Cambó. Tant el patronat de l'Institut Cambó com el consell de direcció han fet grans esforços, per tal de mantenir l'obra de Cambó. S'ha procurat crear un consell de direcció format per gent especialitzada i relacionada amb el tema dels clàssics grecs i llatins, majoritàriament procedents del món universitari, o gent coneixedora de l'Institut. D'altra banda, dintre del Patronat, destaca la forta implicació de la família Guardans Cambó amb una gran representació dels néts de Francesc Cambó i amb la presidència honorífica d'Helena Cambó. A més, s'ha aconseguit implicar com a patrons destacats membres de la societat civil i cultural catalana, com per exemple el periodista Lluís Foix o l'exsecretari general de la UNESCO Federico Mayor Zaragoza, els quals amb la seva presència reforcen el paper de la institució a la vida cultural catalana.

Pel que fa a la supervivència econòmica, pensem que donat el gran èxit de vendes de les noves iniciatives, basades en la rendibilització del fons de la fundació, aquesta podrà comptar amb nous recursos econòmics que li permetran continuar la seva tasca divulgativa. A més ha iniciat una sèrie de convenis i contactes amb d'altres institucions culturals, com són l'Ateneu

Barcelonès, l'Institut d'Estudis Catalans o l'Institut Ramon Llull, només per esmentar-ne alguns exemples, que pensem han d'impulsar la seva notorietat en la vida cultural catalana.

Per últim, estimem que l'adaptació a les noves tecnologies (*google books* i llibres digitals) és un pas molt important per donar-se a conèixer als estudiosos de tot el món. Dintre de *google books* podem trobar tots els llibres publicats per la Fundació Bernat Metge amb l'única contrapartida que falten aleatòriament algunes de les pàgines del llibre original i està protegit per a que no es pugui copiar directament des de la *web*. Pel que fa als llibres digitals, l'únic problema que trobem momentàniament és que no hi ha un nombre de pàgines fixes i s'hauria de marcar d'alguna manera el text per tal de poder localitzar la mateixa frase o estrofa entre el text original en llatí o grec i la traducció al català.

7.1. Valoració Personal

Creiem que aquest treball ens ha enriquit per diferents motius:

Primerament, perquè després de fer aquest treball sabem moltes més coses sobre la història i la cultura de la Catalunya del segle XX.

Un altre motiu pel qual aquest treball ens ha enriquit, és que hem conegut l'obra dels clàssics grecolatins de primera mà. Fins ara, quan algú parlava dels clàssics, ens semblava que parlava de quelcom avorrit i poc interessant, però per tal de conèixer el model de llengua que utilitza la Fundació Bernat Metge vam començar a llegir fragments de diversos autors i finalment vam acabar llegint diferents comèdies de Plaute i Aristòfanes que ens van agradar i han despertat la nostra meva curiositat per llegir obres d'altres autors.

Així mateix considerem que ens ha estat molt útil perquè ens agradaria estudiar Periodisme i aquest treball ens ha obligat a entrar en contacte amb algunes de les tècniques que comporta aquesta professió com poden ser l'elaboració d'entrevistes, la trobada amb diferents persones relacionades amb l'Institució, l'assistència a actes, la recerca d'informació, etc., i volem destacar que l'oportunitat que vam tenir de visitar la seu de l'Institut Cambó i realitzar l'entrevista a la mateixa biblioteca de Francesc Cambó ens va semblar molt interessant.

D'altra banda, direm que al llarg del treball hem trobat una sèrie de dificultats que creiem que seria convenient explicar.

Quan vam començar la recerca d'informació mitjançant la xarxa d'Internet, vam trobar que la majoria de webs que tractaven el tema presentaven la notícia de forma quasi idèntica.

Un altre punt que ha presentat una certa dificultat ha estat la recerca de la tasca de Carles Riba a la Fundació. Si consultàvem biografies, aquestes feien més incidència en el seu vessant literari i els documents de la Fundació que parlaven sobre ell es limitaven a citar el que havia publicat i a citar dates i càrrecs, i no va ser fins que vaig llegir la documentació que em va facilitar el Senyor Jaume Medina que vaig entendre la veritable tasca que portà a terme.

Però realment la part més dura del treball ha estat realitzar el comentari de la llengua utilitzada a les traduccions. Ha estat un procés llarg i complicat. D'entrada ens van aconsellar que provés de llegir les obres de Plaute o d'Aristòfanes editades per la Fundació Bernat Metge perquè eren obres que en la seva llengua original presentaven un lèxic vulgar i fins i tot barroer. La idea era comparar les traduccions de la Fundació Bernat Metge amb edicions que transmeten més fidelment aquest tipus de lèxic, però un cop llegides vam trobar que la majoria de les edicions en català presentaven un model bastant semblant i que les edicions més transgressores es trobaven en castellà.

En arribar el moment de fer les comparacions amb el lèxic i la sintaxi de l'obra en la seva llengua original, vam haver de renunciar a treballar les obres d'Aristòfanes perquè si el llatí ja ens presentava força dificultats, del grec no en coneixiem ni l'alfabeti per aquesta raó vam treballar una tria de textos d'origen llatí.

Finalment, encara que vam anar expressament a un acte de la Fundació per poder parlar amb el senyor Francesc Guardans i vam trucar a la seva secretària, no ens vam poder trobar, ja que l'elaboració d'aquest treball ha coincidit amb el seu nomenament com a president del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CONCA).

8. BIBLIOGRAFIA

8.1. Llibres

- ANÒNIM: *Retòrica d'Herenni*. Fundació Bernat Metge, Barcelona 2000
- APULEU: *Metamorfosis*. Fundació Bernat Metge, Barcelona 1929. volum I.
- APULEU: *Psique i Cupido (Les Metamorfosis)*. Ed. La Magrana, Barcelona 1999
- BALCELLS, Albert: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1996
- BALCELLS, Albert: *El Pistolerisme : Barcelona, 1917-1923*. Pòrtic, Barcelona 2009
- BENGOCHEA, Soledad: *El Locaut de Barcelona : 1919-1920 : els precedents de la dictadura de Primo de Rivera*. Curial, Barcelona 1998
- BENGOCHEA, Soledad: *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya : tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1994
- CAMPS i ARBOIX, Joaquim de: *Historia de la Solidaritat Catalana*. Destino, Barcelona 1970
- CORTADE, E.: *Catalunya i la gran guerra*; Dalmau, Barcelona 1969
- CATÓ, Marc Porci: *D'agricolia*, Fundació Bernat Metge, Barcelona 1927
- CATUL, Gaius Valerius: *Poesies*, Fundació Bernat Metge, Barcelona 1989
- COROMINA, Eusebi; CASACUBERTA, Xavier i QUINTANA, Dolors: *El treball de recerca*. Ed. Eumo, Vic 2008.
- DONEZAR DÍEZ, J.; MARTÍNEZ LILLO, P.A.; NEILA HERNÁNDEZ, J. Luis; SANTA OLALLA SALUDES, P.M; SOTO CARMONA, A.: *Historia de España, siglos XIX-XX*. Madrid 2008
- ESPADAS BURGOS, M.; URIJO GOITIA, J.R.: *Historia de España: Guerra de la Independencia y Época Constitucional (1808-1898)*. Gredos, Madrid 1990
- GILBERT, M: *La Primera Guerra Mundial*. La Esfera de los Libros, Madrid 2004
- GÓMEZ-NAVARRO, José Luis: *El Régimen de Primo de Rivera : reyes, dictaduras y dictadores*. Cátedra, cop. Madrid 1991
- GUILLEN, P.: *Historia de Alemania. El imperio alemán, 1871-1918*. Vicens Vives, Barcelona 1973

- HORNBLOWER, Simon i SPAWFORTH, Tony: *Diccionario del mundo clásico*, Ed. Crítica, Barcelona 2002
- HOWARD, M.: *La Primera Guerra Mundial*, Crítica, Barcelona 2003
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS : *L'Institut d'Estudis Catalans : 1907-1986*. l'Institut, Barcelona 1986
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS : *L'Institut d'Estudis Catalans*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1999
- JUNTA DE CIÈNCIES NATURALS DE BARCELONA: *Mancomunitat de Catalunya*. Arts Gràfiques, Barcelona 1922
- KINDER H., HILGEMANN W., HERGT. M.: *Átlas Histórico Mundial: De los orígenes a nuestros días*. Akal. Madrid 2007
- MANENT, Albert : *Josep Carner i el Noucentisme : vida, obra i llegenda*. Edicions 62, Barcelona 1969
- MARCIAL, Marc Valeri: *Epigrames*. Fundació Bernat Metge, Barcelona, 1949. volum I
- MEDINA, Jaume: *Els setanta-cinc anys de la Fundació Bernat Metge*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1998.
- MEDINA, Jaume: *Carles Riba (1893-1959)*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1989. volum I.
- MEDINA, Jaume: *Carles Riba (1893-1959)*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1989. volum II.
- MORROW, J.H.: *La Gran Guerra*. Edhasa, Barcelona 2008
- NEIBERG, M. S. : *La Gran Guerra, una historia global, 1914-1918*. Paidós, Barcelona 2006
- PLAUTE, Titus Macius: *Amfitrió*. Ediciones clásicas, Madrid 2005
- PLAUTE, Titus Macius: *Comèdies* volum I, Fundació Bernat Metge, Barcelona 1934
- RIQUER i PERMANYER, Borja de: *Francesc Cambó : entre la Monarquia i la República (1930-1932) : com les memòries s'acomoden a les circumstàncies polítiques*. Base, Barcelona 2007
- RIQUER i PERMANYER, Borja de: *Lliga Regionalista : la burgesia catalana i el nacionalisme : 1898-1904*. Edicions 62, Barcelona 1977
- ROIG i ROSICH, Josep M.: *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya : un assaig de repressió cultural*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1992
- SAMSÓ, Joan: *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. Abadia de Montserrat, Barcelona 1995. volum II.
- STRACHAN, H.: *La primera guerra mundial*. Crítica, Barcelona 2004
- TRULLÉN, Josep Maria i MARTINELL, Carme: *Fascinació per Grècia. L'art a Catalunya als segles XIX i XX*. Museu d'Art de Girona, Girona 2009

VILA-SAN-JUAN, José Luis: *España durante la Dictadura de Primo de Rivera*. Argos Vergara, Barcelona 1984

VIRGILI: *Eneida*. Fundació Bernat Metge, Barcelona, 1972. volum I

8.2. Revistes

ALBERICH, Joan: “75è aniversari de la Fundació Bernat Metge”, *Auriga*. número 18. Primavera-Estiu 1997. Pàg. 27

CASTELLANOS, Jordi: “El noucentisme: una proposta de cultura”, *L’Avenç*. número 194. Juliol-Agost 1995. Pàgs. 20-25.

GUARDANS, Francesc: “La Fundació Bernat Metge: 82 anys de vida i publicació de clàssics”, *Auriga*. número 42. Tardor 2005. Pàgs. 22-23.

IZQUIERDO, Pere: “El món clàssic i la política cultural a la Catalunya republicana”, *Auriga*. número 55. Estiu 2009. Pàgs. 13-16.

LAHUERTA, Juan José: “Quatre notes i un epíleg sobre modernisme i noucentisme”, *L’Avenç*. número 194. Juliol-Agost 1995. Pàgs. 32-34 i 51.

MAINER, José-Carlos: “Del noucentisme al novecentismo o la dificultat d’una periodització”, *L’Avenç*. número 194. Juliol-Agost 1995. Pàgs. 26-31.

MALÉ, Jordi: “Carles Riba i Bracons (1893-1959) i els clàssics grecoromans”, *Auriga*. número 52. Tardor 2008. Pàgs. 10-12.

MAÑÀ, Teresa: La Creació de les biblioteques populars de la Mancomunitat. *L’Avenç*. número 314. Juny 2006. Pàgs. 46-49.

MARFANY, Joan-Lluís: “Noucentisme: una qüestió prèvia”, *L’Avenç*. número 194. Juliol-Agost 1995. Pàgs. 16-19.

MURGADES, Josep: “Constants històriques de l’antinoucentisme”, *L’Avenç*. número 194. Juliol-Agost 1995. Pàgs. 52-55.

SARDÀ, Zenida: “Ramon Guardans, la custòdia fidel d’un mecenatge”, *Serra d’Or*. número 486. Juny 2000. Pàgs. 17-23.

8.3. Enciclopèdies

CARROGGIO, Santiago: *Aula Enciclopèdia Educativa Carroggio Llengua i Literatura Catalana*, editat per Ediciones Carroggio, Barcelona 2002, volum II.

GIRALT, Jesús: *Proa Diccionari Enciclopèdic*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1998, volum II.

GIRALT, Jesús: *Proa Diccionari Enciclopèdic*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1998, volum VI.

GIRALT, Jesús: *Proa Diccionari Enciclopèdic*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1998, volum VII.

8.4. Webs

http://books.google.com/books?id=b5dtA5x3mCUC&printsec=frontcover&dq=records+de+s%C3%B2crates&sig=yyztauZmfnuCJjsVQZXM7IWU_8c#v=onepage&q=&f=false

http://ca.wikipedia.org/wiki/Enric_Prat_de_la_Riba_i_Sarr%C3%A0

<http://www.bernatmetge.com/>

http://www.bernatmetge.com/pdf_upload/hemeroteca_archivo1_ca_23.pdf

http://www.escriptors.com/autors/ribac/pagina.php?id_sec=2122#top

<http://www.fideus.com/biografiesE%20-%20estelrich%20-%20joan.htm>

<http://www.normalitzacio.cat/noticia/index.php?sec=noticia&n=14111>

<http://www.omnium.cat/ca/article/la-fundacio-bernat-metge-i-algunes-opinions-del-sotassignat-3583.html>

<http://www.raco.cat/index.php/Marges/article/viewFile/90706/156705>

<http://www.radiocatalunya.ca/noticia/12381/>

<http://www.tv3.cat/elmeuavi/riba/contenidocronologia.htm>

<http://www.uic.es/ca/honoris-causa-2005>

<http://www.uic.es/progs/obj.uic?id=46814af18efb7>

8.5. Procedència de les imatges

Figura 1 - Bude:

<http://ecx.images-amazon.com/images/I/41fAbDyoYhL.jpg>

<http://ecx.images-amazon.com/images/I/41hCloZ2qVL.jpg>

Figura 1 - Loeb:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/9/9b/Loeb_Classical_Library.JPG/200px-Loeb_Classical_Library.JPG

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/b/b4/Loeb_Classical_Library_Homer.JPG/G/200px-Loeb_Classical_Library_Homer.JPG

Figura 2 - Estelrich:

<http://peprossello.balearweb.net/get/Estelrich.jpg>

Figura 3- Edicions de al Fundació Bernat Metge:

Marc-Xavier Cadevall

Figura 4 - Cambó:

<http://www.artehistoria.jcyl.es/histesp/jpg/ZUF19145.jpg>

Figura 5 - Balcells:

<http://www.enciclopedia-catalana.com/fototeca/fotop/C017796.jpg>

Figura 6 - Lucreci:

http://cataleg.institutcambo.org/WebRoot/Store/Shops/EditorialCambo/4689/2239/AA46/1DE0/14DD/D90D/7720/9019/delanatura_m.jpg

Figura 7 - Sopar:

75 anys de la Fundació Bernat Metge.

Figura 8 - R. Guardans:

http://www.gencat.cat/presidencia/creusantjordi/2005/img_hr/1_12.jpg

Figura 9 - Riba:

<http://www.mallorcaweb.com/magteatre/riba/ribafoto.jpg>

Figura 10 - Llibres Cambó:

<http://www.altaya.es/coleccionable/els-classics-de-la-bernat-metge.html>

Figura 11 - Quiosc Bernat Metge:

http://www.vilaweb.cat/media/continguts/cat_201/2009/01/3394202_6895_1.jpg

Figura 12 - Poesia Ovidi:

http://2.bp.blogspot.com/_jAT9Jekafic/SrEz-5fLZ4I/AAAAAAAAACQs/0OGzTcuKMUG/s400/bernat.jpg

Figura 12 - Sofocles:

<http://cataleg.institutcambo.org/WebRoot/Store/Shops/EditorialCambo/4AA8/D9F4/3271/D7EE/EE57/D90D/7720/0402/tragediestebanes350.jpg>

Figura 13 - Introducció Ilíada:

<http://www.aravalles.cat/img/175/175/571>
http://4.bp.blogspot.com/_qFg5QlnV1fI/SolWYQRntI/AAAAAAAAAJE/Rf4bY1wbffw/s320/Iliada.jpg

Figura 14 - Acord edicions 62:

http://3.bp.blogspot.com/_2K7xPneJK_s/SDvP0HPRBdI/AAAAAAAAAGa0/5d0356FxbBQ/s400/Captura+2008-05-27+11-08-46.jpg

Portada Annexos - Símbol Escolapi:

<http://media.photobucket.com/image/fundaci%2525C3%2525B3%20bernat%20metge/editeu/basar/bernatmetge.jpg>